ספר

אלדד הדני

ספר קורות חכם אחד ושמו אלדד ממשפחת דן

אשר ע"פ סבה בא בבלה

בימי רב צמח גאון יעקב ויגל אזנינו מקומות מושבות אחינו בני ישראל **עשרת השבטים**, ואיכה **ארץ בני משה**, ואיה **נהר סמבטיון** אשר סגר עליהם, והנהגות ממשלותי'. וכבר נדפס זה בעיר קונשטאנטינא זה תכ"ח שנה ולא נדפס יותר, וגם בסיפור מאת ר' יוסף שווארץ אשכנזי תושב בירושלים נזכר שם זה הספר.

כשהייתי בדרך

טרחתי ויגעתי מאוד ומצאתי את שאהבה נפשי בעיר קונשטאנ-טינא זה הספר. והולכתיו לבית הדפוס פעם שנית לשמח לב בני ישראל הנאנחים ועגמי נפש, למען יראו כי עוד ניר לבית יעקב עלי תבל ולא סר שבט ועביד שולטן מעם ה'.

הובא לבית הדפוס ע"י הק'

יוסף יצחק פראנק

תושב בירושלים

Eldad Hadani.

פרעסבורג

דרוק פאָן היינריך זיעבער'ס ערבען, פראָמ. נר. 85.

תרכד"ל.

פארערדע

דיעזעס אלטע בוך, וועלכעס איך נייערדינגס אונטער דרוק ברינגע אונד מיט נאמען **אלדד הדני** בעקאננט איזט, ענטהעלט דיא געשיכטע פאן דען (עשרת שבטים) צעהן שטעממען, פאן דען (בני משה) קינדערן מאזעס, וואו זיא זיך בעפינדען, אונד פאס שטראמע סמבטיון, דער זיא אומרינגט. איך בעדיענטע מיר דאצו דאז אוראלטע 428 יאהרע אלטע אין קונשטאנטינע אויפגעלעגטע בוך אלדד הדני, וועלכעס איך אין איינעם ארטע אפריקאס פאנד, דאן **שארית ישראל** אונד **מעשה נסים**. איך וואללטע דיעזעס בוך אין (לשון הקודש) העברעישער שפראכע אויפלעגען, אבער אין דער איבערצייגונג, דאס דיא חכמי רבנים ספרדים ואשכנזים וואה״ל וויססען פאן דער עקסיסטענץ דער צעהן שטעממע פאן דען ספרים אוים, ליעס איך עס אויף דייטש דרוקען, דאמיט יעדער, גראס אונד קליין, דיא וואונדערבארע געשיכטע פאן זיינען ברידערן לעזע. איך האבע זעלבסט דיא לענדער אפריקאס, אראביענס אונד אזיענס בערייזט, דורך וויסטען, וועלכע צעהן טאגרייזען וויט בעוואהנט אונד 15 טאגרייזען דאן ווידער אונבעוואהנט זינד. זא רייזטע איך דריטטהאלב מאנאטע. איך בעגעגנעטע אפריקאנערן, וועלכע זיעבען מאנאטע לאנג צו רייזען האבען דורך איינע וויסטע, צו איהרעם פראפעטען מאהאמעד צו געלאנגען, דער אין איינעם אייזערנען קאסטען ליעגט אונד מיטטעלסט איינעם מאגנעטס אין דיא העהע געצאגען ווירד אונד פאן איהנען אלס היילינגער פערעהרט ווירד. ווען איינער דאן פאן איהנען היימקעהרט פאן זיינער פילגערוואנדערונג, זא האלטען זיא איהן פיר איינען היילינגען, ווערפען זיך פאר איהם אויף דיא ערדע, דאס ער איבער איהנען געהע, אדער זאגאר איבער זיא רייטע. איך רייזטע מיט איהנען איינע שטרעקע וויט, אהנע דאס זיא וואוסטען דאס איך איין יודע זייא. אלס זיא מיך אבער פראגטען ווער איך זייא אונד וואהין איך רייזע אונד איך איהנען אנטוואָרטעטע איך זייא איין יודע אונד רייזע צום סמבטיון, זא ריעטהען זיא מיר, ניכט מיטצוגעהען, וויל איך ניכט היניבערגעלאססען ווערדע, אינדעם איך איין יודע בין, אונד נור אם שבת איבער דען פלוס סמבטיון געזעטצט ווערדען קאן. איך מוססטע נון מיינען וואונש אויפגעבען, דען איך גאר זאלאנגע געהאבט, אונד אומקעהרען פאן דער קליינען סאהארא נאך אפריקא. היער פאנד איך דאן דאז אבגענרוועהנטע בוך אונד דער שיטצענדע פאטער אים היממעל ערזעטצטע מיר מיינען פערלוסט דורך ענטדעקונג דיעזער בעשרייבונג, נאך דער איך זא לאנגע מיך געזעהנט. איך האבע צייגניססע פאן דען גראסען וויזען, וועלכע איך היער בייפיגע אונד וועלכע בעשטעטיגען, דאס איך דארט וואר אונד דיא ווארטע, דיא איך היער ערצעהלע, וואהרהייט ענטהאלטען.

יוסף יצחק פראנק

אוים ירושלים.

הסכמות

פֿאן חכמי ספרד אונד פֿאן פארטוגיזען

חכם ר' דוד צאבאָר פֿאָן מאראָקקא אין אפֿריקא
חכם ר' שבשות
חכם ר' נתן בורדיעל
חכם ר' אברהם כהן
חכם ר' אהרן כהן
חכם ר' אברהם אשכנזית
חכם ר' ישמעאל צירוף
חכם ר' דוד בנאן
חכם ר' יצחק קארטאזע
חכם ר' יוסף מאנבראזע
חכם חסיד ר' יהושיע קיים
חכם ר' יצחק מאנטעביא
חכם ר' דוד אזאלייא
חכם ר' דוד חזן
חכם ר' חיים רב פאללאטש
חכם ר' ישראל פֿאָן נייא-מצרים
הרב ר' שמעון קאָפפשטיין פֿאָן ווערעשוואר
הרב ר' חיים פֿליישמאן פֿאָן שאמבעק
ר' מתתי' שולטהיים
ר' יששכר בער מענצר אין יאקא.

איינלייטונג

געלאבט זייא דער שעפּֿפֿער אונד ערהאבען דער נאמע דעס אללמעכטיגען גאָטטעס. ער איזט דער גאָטט זיינעס פֿאָלקעס איזראעל, דער זיין אויגע איממער איף אונס געריכטעט האט מיט גנאדע, בארמהערציגקייט אונד פֿאללער הולד; דער אונס איממער וואונדער ערצייגעט זעלבסט צור צייט, דא וויר צערשטרייט. פֿעראכטעט אונד ערניעדריגט אונטער אנדערען נאציאָנען אונד פֿעלקערן ווארען. דארום ריהמען אונד פּרייזען וויר דען האהען אונד ערהאבענען גאָטט, דער אן אללעס ווירדיגען אונד קאָסטבארען וואהלגעפֿאללען פֿינדעט; דער איינע מעכטיגע שטיטצע יענען איזט, דיא זיך דעם שטודיום דעס געזעטצעסווידמען, אום דיא ריינע ווארהייט אנס ליכט צו פֿערדערן, דורך קלוגען זין דיא פֿערבאָרגענען שעטצע הערפֿאָרצוגראבען; ניכט אבער אום זיך איינען גראָסען רוהם, איינען העררליכען נאמען אין דער וועלט צו פֿערשאפֿפֿען, זאָנדערן אום דאז וואָרט **(אמת)** וואהרהייט אן זיינע געהעריגע שטעללע צו ברינגען; דיא געזאממטהייט צו בעגליקען מיט דער פֿערעפֿפֿענטליכונג אונד אָפֿפֿענבארונג מעכטיגער געהיימניססע, וואונדער אונד גראָסארטיגער ווערקע, דיא גאָטט אן אונזערן פֿעטערן אונד אן אונס זעלבסט פֿעראיבט האט. ער וויללפֿיעל גוטעס ערצייגען דורך דיא בעקאנטמאכונג פֿאָן דען 10 שטעממען אונד פֿאָן דען קינדערן משה רבינו'ס ע"ה, דיא יענזייטס דעם פֿלוססעס סמבטיון וואָהנען, אינסבעזאָנדערע פֿיר דיאיעניגען, וועלכע זיך זעהנען, אויפֿריכטיגע, גרינדליכע, וואהרהייטסגעטרייע וואָרטע אָבען ערוועהנטען איגהאלטעס צו הערען.

דיעזער טאג איזט איין טאג דער פֿראָהען באָטשאפֿט פֿיר דאז הויס איזראעל, וועגען איינעס בריעפֿעס, דער פֿאָם סמבטיון קאם אים יאהרע דער וועלט 5407, מיט דער בעשטעטיגונג פֿאָן פֿיעלען גראסען געלעהרטען דער הייליגען שטאדט יערוזאלעם, וויא וויטער פֿאָלגען ווירד, אונד מיט גרינדליכע בעווייזפֿיהרונג פֿערזעהען, זאָוואָהל פֿאָן דען הייליגען שריפֿטען, אלס אויך פֿאָן דען ביכערן אנדערער נאציאָנען, וויא זיא אויך דער גראָסע ראבבי מנשה בן ישראל אין זיינעם ווערקע „מקוה ישראל" וועלכעס אים יאהרע 5407 אין אמסטערדאם אין דייטשער שפּראכע אויפֿגעלעגט וואורדע, ערצעהלט, אום אללען דענען, דיא אן דאז פֿאָרהאנדענזיין דער 10 שטעממע אונד דער קינדער משה רבינו'ס ע"ה צווייפֿעלן, אויס דעם אונגעניגענדען גרונדע נעמליך, דיא ביכער פֿיעלער וועלטקונדיגען געלעזען צו האבען אונד דעראַרטיגעס ניכט געפֿונדען העטטען, קרעפֿטיג ענטגעגענטרעטען צו קעננען. דוא אבער, מיין ליעבער לעזער! דוא גלייביגער זאהן אברהם'ס יצחק'ס אונד יעקב'ס עפֿפֿנע דיינע אויגען, אונד זיעה, וואס אין פֿאלגענדען ביכערן

איינלייטונג

דיא הייליגען אורשפרונגעס זינד, פֿערצייכנעט איזט; איהרע נאמען זינד אויפֿ-געצייכנעט אים אָבענערוועהנטען ווערקע „מקוה ישראל"*)

אויך דער פֿערפֿאססער דיעזעס ביכליינס בעשטרעבטע זיך היער אנצופֿיהרען, וואס אין **ספר יוחסין** פֿאָן ר' אברהם זכות, גענאננט זאקיטו, געדרוקט אין אמסטערדאם אים יאהרע דער וועלט 5477 בלאטט 107 געבראכט ווירד.

נייעס פֿערקינדע איך אייך, וואס איך געפֿונדען האבע אים בוכע (וארחת עולם) איבערזעטצט אונד פֿערפֿאססט פֿאָן ר' אברהם פריצילו, דעם איבערזעטצער פֿאָן איוב; איך האבע עס פֿיר גוט געפֿונדען, מיין ביכליין אנצושליעסען אן דאז ספר יוחסין, אום צו ערקוויקען דאז הערץ דעם אונטערדריקטען פֿאָן דעם ביטטערן לאנגען גלות, דאס דורך אונזערע פֿיעלע זינדען שאָן פֿינפֿצעהנהונדערט אונד צוועלף יאהרע דויערט; אונזערע געגנער שפּאָטטען אונזערער הייליגען אונד ריינען לעהרע, אינדעם זיא זאגען: איהרע האָפֿפֿנונג איזט פֿערניכטעט, זיא זעלבסט זינד פֿערלאָרען. וויר האבען קיינען פראָפֿעטען מעהר אונד וויססען וואָהל, דאס אין ערפֿיללונג געהען ווירד, אין צאהלרייכער פֿערזאממלונג איזט דער גלאנץ דער מאיעסטעט, אונד אונזערער פֿיעלען זינדען וועגען בליעבען וויר איין רעסט פֿאָן פֿיעלען אָהנע קאָניג אונד פֿירסט, אונד ווען וויר אויך בעהויפטען אונד פֿערקינדען, יא עס גיבט אונד וויר האבען נאָך ברידער אונד ערלעזער, דיא עשרת השבטים אונד דיא בני משה (ע"ה), דאָרט איזט דער קאָניג זאממט דען פֿירסטען, וויא אויך איין פסוק צייגט אין מלכים ב' קאפיטעל 18 וינחם בחלה וחבור והרי גוזן וערי מדי, דא פֿאהרען זיא פֿאָרט צו לעסטערן, שפרעכן מיט שטאָלץ אונד האָכמוטה, וועד ליעגען ווילל, פֿיהרט ענטפֿערנטע געגענדען אלס בעווייזע אן, דיא מאן ניכט זאָ לייכט ערפֿאָרשען קאן.

---

*) ירושלמי, תלמוד בבלי, תרגום יונתן בן עוזיאל ז"ל, רשב"י ע"ה, סדר עולם, מדרש רבות, ילקוט, מדרש תנחומות, ספר יוסיפון בן גוריון, רבינו סעדיה ז"ל, ר' אברהם בן עזרא ז"ל, ר' שלמה יצחק ז"ל, אלדד הדני ז"ל, רד"ק ז"ל, ר' בנימין טודיליסי ז"ל, ר' משה גרונדסי ז"ל, ר' לוי בן גרשון ז"ל, ר' אברהם בר חייא ז"ל, דון יצחק אברבאנעל ז"ל. ר' יוסף הכהן ז"ל. ר' אברהם פריזולי ז"ל, ר' מרדכי יפה ז"ל, ר' מרדכי ריאטי ז"ל, אויך דער ארצט טוביה אין ויינעם ווערקע „עולם השפל" .5 אבשניטט, בלאטט 71 פיהרט אללע דיעזע אן.

דיא נאמען דער פֿערפֿאססער אנדרער נאציאָנען וועלכע אים אָבענגענאננטען ווערקע פֿאָרקאָממען, זינד פֿאָלגענדע: אברהם אורטיליו אגאתייאם אגאסטינו, אליקסו וואניגאס, אלפֿונסו סימידדו אלונסו, אויגוסטיניאנו אלונסו די אירזוילא, קונסטאנטינו לימפירור, דיודורו סיקלו, דון דוריתו איסיליו זיראררו יוסיבו סיראריינסי פֿאמייאנו, סטאראדא פֿראנציסקו דיריבירא, פֿראנציסקו מופים דיוג ומארדא, גארסילאסו דילא ויגא אינגא, חינריקי אלגיאנרין, היגרו גרותיות, יאסקיסוירי, יואן די באירוס, יואן רומאן, יואן דילאיט, יואן הוארטני, יוסף די אקופלא, יואן די חיגיוס לינסבוט, ליקארבוסות לוקאנו, ניקולוס תאריגותיו אוריניגים אוריסיו אוזוריולוס מאנו פֿיידרו די סייזא, פֿיידרו פלאנסיו פֿידרו סימון, פֿידרו היראנאנדים, די קירוס, פֿידרו תיקסירא, פינידא פלאטון, פליניו פומריו, פרוקלו, פורפוריו, פיסרוינו פלוטראקו, פיקו מיראנדולאנו, שמואל בוקארדו, שונינו, שטאראבון שוינטוניו, טראנקוליא, תוסיתו, תולומיאו, תומאס מאלויינדו, סינו פונטר זארתי. זאָ וויט איזט דאָרט צו זוכען. זיא ווערדען דאזעלבסט אויספֿיהרליכער געבראכט אונד צוואר אין אלפֿאבעטישער אָרדנונג.

פֿערנער שרייבט ער אים 9. אבשניטט זיינעס אָבענערוועהנטען בוכעס: דאז קאָניגרייך **פֿיריקא** איזט איין לאנד מיט פֿיעלען גראָססען שטעדטען, פֿאָן טהירען, פֿאָגעלן אונד פֿיעלען וויסטען, מיט צווייא אנגרענצענדען פראָפֿינצען, דיא זיך פֿאָן נאָרדען הערַאב ערשטרעקקען, מיט נאמען **סיקיטינה איסעירה**, אומגעבען פֿאָן מעכטיגען אונד האָהען בערגקעטטען, וואָ דיא יהודים נאך דער אנזיכט דער געשיכטשרייבער איינגעשפעררט זיין זאָללען. פֿערנער בעריכטעט ער אים 4. אבשניטט זיינעס בוכעס, אינדעם ער שפריכט פֿאָן דער אנקונפֿט דעס דוד ראובני, דער אין אונזערן טאגען אונד אונזרער צייט פֿאָר 45 יאהרען ערשיענען איזט אונד פֿאָלגענדערמאסען שפריכט: וויססע, דאס דיעזער יהודי פֿאָן דען 2 שטעממען אבשטאממט, וויא אויס זיינען וואָרטען ענטנאָממען וואורדע, דען ער זאגטע, דאס ער פֿאָן דען בעוואָהנערן דער וויסטע זייא, וויא דיא זאָהנע (רכבים) אין איהרען צעלטען, אונד זיין וואָהנאָרט איזט אין דער וויסטע חבור **כאשיה מאריוי** אונד פֿאָן איהנען וויטער הינאב איזט דיא ערגענצונג דער פֿאָללשטענדיגען 10 שטעממע. זיא זינד אנגרענצענד אן דען וויסטען אויף דעם וועגע נאך **ראמיקה** אם בינזען מעער (ים סוף) געלעגען, אונד אללע פֿאָן איהנען האבען קאָניגע אונד פֿירסטען, אויך זיא זעלבסט זינד פֿיעלע נאציאָנען אונד צאהלרייך, וויא דער זאנד אם אופֿער דעס מעערעס.

אויך פֿינדען זיך בייא איהנען אללערלייא געווירצע, אלס: פפֿעפֿער וואָהל־ריכענדע שפעצערייען, איבערהויפט אללעס גוטע, זאָ וויא וויטער אויספֿיהרליך אנגעפֿיהרט ווירד. צווישען דיעזעןביידען אבטהיילונגען דער יהודים איזט איינע גראָסע מעכטיגע נאציאָן דער ישמעאלים, וועלכע אויך קאָניגע האבען, אום דיאיעניגען צו בעשטראפֿען, דיא פֿאָן איינער אבטהיילונג צור אנדערן איבערגעהען וואָללען, דען זיא געשטאטטען עס ניכט, דאס איינער זיך דעם אנדערן נעהערע, אָדער גאר גענצליך העראיבער קאָממע, דא זיא פֿאָר פֿיעלען יאהרען דען ענטשלוס פֿאססטען, איהרע גרענצען צו ערוויטערן, זיך איינער דעם אנדערן צו נעהערן, וועלכעס איהנען יעדאָך ניכט געלאנג. אונד זיינע וואָרטע שליעסען וויא פֿאָלגט: עס זייא נון וויא עס אימער זיין מאג, זיינע וואָרטע מעגען וואהר זיין אדער ניכט, זא געניגע אונס דיעס אין אונזערעס יעטציגען שטאנדע אונד אין אונזערן פראפֿינצען, צו וויססען, דאס עס אלס וואהרהייט בעגרינדעט איזט, בייא אללען קאָניגען אונד גראסען פֿירסטען אין דען שטראססען דער שטאדט ראם, דאס נאך פֿארהאנדען זינד דיא שטעממע איזראעלס אין צאהלרייכער מענגע, אונד פֿאן פֿיעלען קאָניגען רעגיערט ווערדען. דאן בעריכטעט ער אם ענדע זיינעס בוכעס 15. אבשניטט: אין קאליקוט איזט דער מארקט פֿאן דען געווירצען, דיא פֿאן אנדערן שטעדטען אונד אינזעלן, דיא רינגס אום דען גראסען אצעאן (ים הגדול) זינד, קאממען. דיא צאהל דיעזער אינזעלן בעטרעגט וויא אין דען ביכערן דער קאָניגע געפֿונדען ווירד, איבער 15 הונדערט אונד אויך דאזעלבסט פֿינדען זיך פֿיעלע יהודים פֿאר.

פֿערנער בעריכטעט ער אים 4. אבשניטט: אום אבער דען אורשפרינגליכען

איינלייטונג

אנפֿאנג צו ערקלעהרען, דער אויף דען אופֿערן דעס אינדישען מעערעס אונד דעס מעערע אוקייאנוס, זא וויא אויף דעס וייטערען לאנדע אינדיען, זיך צוגעטראגען האט, זא מיססען וויר נאך פֿאלגענדער ארדנונג פֿערפֿאהרען:

דאס נעהמליך יערערמאן, דער דיא שטאדט (הוגולפו) פֿערלעסט, נאך דער פראפֿינץ ראמיקאה געלאנגעט, דיא נאהע אם אינדישען מעערע ליגט. אונד ווען מאן צור האֶכסטען פראפֿינץ אין דיעזעס לאנדע קאממעט, זא פֿינדעט מאן דאזעלבסט זעהר גראסע אונד מעכטיגע וויסטען, וויא אויך יודעןביים נהר גוזן, וויא וויר שאן אבען בעריכטעט האבען, אונד דען נוצרים בעקאנט איזט. זא בעריכטען אויך דיא נייערן שריפֿטען, דאס אין דיעזען פראפֿינצען, דיא וייטער הינאויף פֿאן דער גרענצע לאמיקאה אונד דען וויסטען קאליקוט ליגען, זיך פֿיעלע יודען פֿארפֿינדען, דיא קאֶניגע האבען. דיאיעניגען, וועלכע נאֶרדליך פֿאן דען וויסטען אונד וועלכע נאֶרדליך פֿאן קאליקאט ליעגען, זינד פֿאן איינאנדער דורך איינע זעהר גראסע שטרעקע וועגעס געטרעננט. אבוואהל אויך דיא געשיכטשרייבער בעריכטען, דאס דיא דארטיגען יודען פֿאן דען ישמעאלים פֿעראכטעט אונד פֿערפֿאלגט ווערדען, זא איזט עס דעננאך בעשטיממט, דאס זיא רייכטהום, עהרע אונד הערשאפֿט בעזיטצען זא בעריכטעט אויך איין וויזער פֿארשער (הנוצרי) אין זיינעם ווערקע (עולם חדש) נייע וועלט, וועלכעס פֿאר לאנגער צייט אין פֿענעדיג געדרוקט וואורדע. אים 9. קאפיטעל 2. בוך הייסט עס וויא פֿאלגט: עס איזט ענטדעקט װארדען דאז פֿארהאנדענזיין פֿאן יהודים, דיא קאֶניגע בעזיטצען; פֿיעלע געווירצע פֿינדעט מאן בייא איהנען, דער פֿפֿעפֿפֿער געדייהעט זעהר גוט אונטער איהרען הענדען. דאז קאפיטעל פֿענגט אן פֿאן איהרער שפראכע, פֿאן דען פֿערהעלטניססען דער אימגעבונג אינדיענס, אונד ער לעסט דיא קוועללע דעס סמבטיון אין דען פראפֿינצען דעס אברן אינדיענס ענטשפרינגען, צווישען דען פֿליססען גאניוס, וועלכער אין אונזערער שפראכע גוזן הייסט, אינדעם עס שטעהט: (ויגל וכו' בחלח ובחבר נהרי גוזן וערי מדי), אונד דיעזע שטעדטע זינד וייטער נאֶרדליך בייא גאמיק אונד קאליקוט. דער שטראם קאליקוט האט זיינען אורשפרונג וייט פאן קאליקוט, טרעננט אינדיען, ערשטרעקט זיך ביז אינס רייך דער יודען, וואו ער געוויס צו פֿינדען איזט. ווער דיעזעס אבלייגנעט אונד דער גראדען ווארטע שפאטטעט, פֿאן דעם קאן עס הייסען, דאס ער (גאטט בעהיטע) אבלייגנעט דיא ווארטע אונזערער וויזען.

אלס טיטוס פֿאָן פערזיען אונד מעדיען צוריקקעהרטע, בעריכטעטע ער, דאס וועהרענד זיינעס שטרייטעס יודען געפֿונדען װאורדען וייט וועג פֿאָן דען אופֿערן סמבטיונ'ס, דער איינען טאג אין דער וואכע רוהעט. ער ווארטעטע דיעזען טאג אב, גינג הינאיבער אונד דיא יודען עמפפֿינגען איהן מיט גראָסען עהרענבעצייגונגען. דיעס איזט אויך, וואס איך אין דיעזעס ווערקע בעשפרעכען װילל, פֿאָן דיעזען יודען, איהרען רייכטהום אן גאָלד, זילבער, געווירצען, פֿאָן דעם פֿלוססע סמבטיון, דער אין דער פראָפֿינץ אינדיען איזט. איין היידנישער געשיכטשרייבער בעריכטעט, דאס ער שאן פֿיעלע קופֿלייטע אין קאליקוט געפֿונדען האבע, דיא מיט געווירצען

האנדעל טרייבען, אונד דיעזע זינד פאן דען שטעממען, דיא ווייט פאן קאליקוט צווישען דען בערגען גוזן אונד זיינען שטרעמען זינד. אם שטראמע סמבטיון, דער גענאנט ווירד סאבאטינא, אונד דאז לאנד אינדיען טרעננט אויף דער פראפינץ לאמיק, ווא דיא וויסטע חבור ליעגט. צווישען דען ביידען אבטהיילונגען דער יודען, דערען וואהנארט צווישען דען בערגען גוזן אונד זיינען שטרעמען איזט אונד צווישען דען יודען, וועלכע בייא דער וויסטע (חבור) אונטערהאלב (רביאה פיליקיש) ווארען, זינד פיעלע ארטשאפטען אונד פראפינצען, דיא צערשטרייט זינד. וועגען דער ישמעאלים, דיא עס אבהאלטען זיך מיט איינאנדער צו פערבינדען, וויא איך שאן ערקלערט האבע.

פערנער שרייבט ער אים 25. אבשניטט: איך פאנד אין איהרען ביכערן אונד אין דעם 55. קאפיטעל דעס בוכעס עולם חדש, דאס אליסבונא דאז ערסטע קעניגרייך איזט. פורנאל ביז קאליקוט, וועלכעס אין אשישה אם אנפאנגע אינדי־ענס איזט, האט דרייטויזענד זעכסהונדערט פרסאות (בעטראגען 1804 מיילען איינע הין־ אונד ריקרייזע פאן 16 מאנאטען צו זאממערסצייט) זא ערקלערט ער אין דיעזעם אבשניטטע וויטער, דאס (פריטיגיואני) זא וויא וויר איממער פאן דען צוריקקאממענדען מיססיאנערען פערנעהמען, דיא מיט געוויססהייט בעריכטען, דאס בייא איהנען פילע יודען זיך פארפינדען.

דיעזעס זינד דיא ווארטע דעס גראסען געלעהרטען (מוהר' משה איסרליס זצ"ל) אין דעם (סדר קבלה), דיא איך אויסגעצאגען פאן דעם ווערקע (יסוד עולם) 4. קאפיטעל. אונד איבעראלל, ווא איך עטוואס נייעס צופיגטע, בראכטע איך עס אין איינער אנמערקונג. זיעה אין סנהדרין בפ"ד אונד אים מדרש תנחומא פ' כי תשא הייסט עס ר' שמעון זאגט: אויך דיא עשרת השבטים זינד פערטריבען ווארדען פאם שטראמע סמבטיון, דער שטאם יהודה אונד בנימין זינד צערשטרייט אין אללען לענדערן. וויל אבער ניכט יעדער דאצו געלאנגען קאן, זיך דיעזע ווערקע אנצושאפפען. דיא היער ערוועהנט אונד אנגעפיהרט ווארדען, טהיילס פאן אונזערן ביכערן אין הייליגער שפראכע פערפאססט, טהיילס אויך פאן דען ביכערן אנדערער פעלקער אין אנדערען שפראכען פערפאססט, דא אבער אללע פאן דיע־זעם אינהאלטע שפרעכען, אונד פאן דען פיעלען אויסגאבען, דיא זיא האטטען אויף איהרען רייזען, אונד איבעראלל פארשטען, זא וויא עס אללען פעלקערן אונד נאציאנען בעקאנט איזט, אונד זא וויא עס בייא איהנען אין יעדער שפראכע פער־פאסט איזט. נון דיעזעס ביכליין פאססט אללעס דיעזעס אין זיך, דען איך בראכטע דיא נאמען דער ביכער, וועלכע אין הייליגער שפראכע פערפאססט זינד, אונד אויך דיא נאמען דער ביכער אנדערער נאציאנען, אונד דיא מיהע, דיא מאן זאנסט העט־טע, אנדערע ביכער אויפצוזוכען אונד נאכצושלאגען, דיא פאן דיעזעם אינהאלטע שפרעכען, אין דיעזעם פינדעט מאן אללעס לייכט אונד אם געהעריגען פלאטצע. דען עס איזט דיעס איין געדעקטער טיש דענען, דיא דאפאן געניעסען, איין שליססעל צו יעדעם שלאססע, דאפאן זיך ערבויען אונד ערהייטערן קאן דאז גאנצע הויס יעקב'ס. דיעזעס ביכליין איזט אלזא איינע ווארצעל, איין גרונדשטיין פאן אללען

איינלייטונג

ביכערן, דיא פֿאן דיעזעם אינהאלטע שפרעכען. איך נאננטע עס „מעשה ניסים" וועגען דער געטטליכען צייכען אונד וואונדער, דיא דען 10 שטעממען געשעהען זינד, דיא נאך ביז יעטצט בעשטעהען, קאֶניגע אונד פֿירסטען בעזיטצען, וויא אבען נאכגעוויעזען ווארדע. איך האנדעלט דיעזעס בוך פֿאן איינעם בריעפֿע, פֿאן איהנען געשריעבען, וועלכער פֿאם שטראמע סמבטיון קאם דורך איין גראסארטיגעס וואונדער, וויא וויטער פֿאלגען ווירד. איך וועגען דער וואונדער, דיא גאטט אן אונס צו יעדער צייט אויסאיבט. ער, דער אללמעכטיגע, ערצייגע מיר גנאדע, דאס איך צור הייליגען שטאדט ירושלים ציעהען קעננע, נאך דער זיך מיין הערץ זעהנט, זיא צו זעהען אונד אין איהר בעגראבען צו ווערדען. ערהערע מיך גאטט איזראעלס אכי"ר.

אום אבער פֿיעלע צו בעגליקען אונד גוטעס צו פֿערקינדען דעם פֿאלקע איזראעל מיט דיעזען הייליגען ווארטען: אום ווייזהייט צו ערקעננען, צו לערנען אונד צו בעאבאכטען דיא פפֿאדע דער גערעכטיגקייט אונד דיא וועגע דעם לעבענס; אויך דאס זיך פֿאן מיר איין ביישפיעל דיא קינפֿטיגען געשלעכטער נעהמען זאללען צו ערפֿארשען אונר צו פֿערעהרען דען עוויגען דער העערשאא־ען, אונד אום צו טהון אללעס וואס רעכט איזט אין זיינען אויגען, דאמיט ער אונס ערלעזע אונד אונז פֿערזאממלע מיט אונזערן ברידערן אונד בונדעסגענאססען אכי"ר.

אלזא ערהעבע איך מיינע אויגען צו דעם עוויגען גאטט ישראלס, דאס ער אונז בעגליקע, אום פֿאן דענען זיין צו קעננען, דיא פֿיעלע גערעכט מאכען אין עוויגע צייטען, אונד נאך פֿערנער אויפֿלעגען צו קעננען דיא ביכער, וועלכע איך פֿערפֿאססט אונד געשריעבען האבע אויף פֿיעלע דינגע, זא וויא אונטער דען (מפֿורשים) קאממענטארען, אין מיינעם ווערקע תורת חיים. געדרוקט אין **לונדריש** אונד אין דעם ווערקע **יד משה** געדרוקט אין אמסטערדאם יע"א.

זא זינד מיינע ווארטע אין גערעכטיגקייט מיט דעם צוועקע אנדערע גערעכט צו מאכען, דאס וויר אויגענשיינליך זעהען ווערדען דען בויא דעם טעמפעלס אונד זיינער מעכטיגען האללען, אינדעם דער עוויגע צוריקברינגען ווירד דיא געפֿאנגענען זיינעס פֿאלקעס ישראל אויף איהרען שטאנדפונקט, דיא פּריעסטער צו איהרעם דיענסטע, דיא לוים צו איהרעם געזאנגע אונד שפיעלע אונד זאגען ווערדען דען זעגען דעם געזאנגעס, איינען 3 פֿאכען זעגענסשפרוך אונד איינען שלום צום גוטען.

היום יום שנכפל בו כי טוב ז"ך להודש סיון בשנת אז ישיר ישראל את השירה הזאת לפ"ק. פה אמסטערדאם יע"א.

בשמך עליון קוני אשים כל בטחוני
ואשיח כל רעיוני אל אלדד הדני:

ישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שבחר בישראל מכל האומות ונתן לנו תורה ומצות והבדילנו משבעים לשונות וצוה אותנו שש מאות ושלש עשרה מצות לעשותם ולקיים כל מצוה בזמנה ובזמן שהי' עושים רצונו של מקום לא שלטה בהם אומה ולשון עד שעמד בהם ירבעם בן נבט ועשה שני עגלים של זהב וחטא והחטיא את ישראל ונחלקה מלכות בית דוד מה עשה כנס את ישראל ואמר להם קומו ונלחמה עם רחבעם בן שלמה ואנשי ירושלים, אמרו לו זקני ישראל למה אנו נלחמים עם אחינו ועם בן אדונינו דוד אמרו לו יועציו אין לך בכל שבטי ישראל גבורי חיל ואנשי מלחמה יותר משבט דן הלך ואמר להם קומו ונלחמה עם אחינו ועם אדונינו ולא נשפוך דם ארצה מיד נטלו בני דן החרבות והרמחים והקשתות ומסרן את עצמן להלחם עם ירבעם. ראה הקב"ה כוונתם הטובה והצילם משפיכות דמים והי' מכריזין בכל שבט דן נוסו בני דן צאו מארץ ישראל ובאו ארץ מצרים ויתיעצו כל נשיאיהם ויאמרו הלא כתוב בתורת משה לא תשובון בדרך הזה עוד והאיך אנחנו יורדים למצרים. אז התיעצו ללכת אל אדום ועמון וכשמצאו כתוב שהקב"ה מנע את ישראל מלהוריש את גבולם ולהלחם עמהם מנעו עצמם מלכת אל ארצם והקב"ה נתן להם רוח טובה והי' עולים בני דן עד נחל קישון ונוסעים על הגמלים עד שהגיעו לארץ כוש ומצאו ארץ טובה ושמנה ארץ רחבת ידים וארץ גנות ופרדסים ושדות וכרמים ולא הניחום בני כוש לשבת עמם עד שכרתו להם ברית כי פחדו מהם והי' בני כוש פורעין מס לבני דן וישבו שם שנים רבות עד שפרו ורבו מאוד:

אויף דיך, אָ שעפּפער וויל איך בויען,
אויף דיך, אָ גאָטט, זעטצען מיין פערטרויען,
וויל וואָרטע דער וואהרהייט היער ערצעהלען,
וויל דען אלדד הדני וועהלען.

האָך געפריעזען זייא דער נאמע דעס עוויגען, דער זיין פאָלק איזראעל אבגעזאָנדערט האט פאָן זיעבציג נאציאנען אונד אונס איבערליעפערט האט דיא הייליגע לעהרע מיט דען 613 געבאטען (תרי"ג מצות), וועלכע אלס שיטצענדער הארניש אונס אויף אללען פפאדען דעס לעבענס בעגלייטען. אונד ווען וויר ניכט אבווייכען פאָן דעם וועגע דיעזער לעהרע, דא קאן קיינע נאציאָן זיך געגען אונס אויפלעהנען, נאך אונס אנגרייפען. זאָ וואר עס אויך אין דען צייטען דעס קעניגס דאוויד אונד זיינעס זאָהנעס סאלאמאָן, ביז ירבעם זאהן נבט'ס קעניג איבער צעהן שטעממע וואורדע. דיעזער ליעס צווייא גאָלדענע קעלבער צום געטצענדיענסטע פערפערטיגען אונד לוד דאדורך שווערע זינדע אויפ'ס הויפט דער קינדער

איזראעלס. ערגרימממט היריבער זאמממעלטע דער דאמאלס צו יערוזאלעם טהראָנענדע
קעניג רחבעם, זאָהן דעם קעניגס סאלאמא, זיינע מאננשאפֿט, וועלכע אוים דען
צווייא שטעממען יהודה אונד בנימין בעשטאנד אונד שפּראך: קאמממט, וויר
וואללען שטרייטען מיט רחבעם, וואָרויף דיעזע דען איבריגען שטעממען אנטוואָר=
טעטען: וויר וואָללען ניכט קעמפּפֿען מיט אונזערן ברידערן אונד מיט דען קינדערן
אונזערעס גראָסען קעניגס דוד. דיא ראטהסהעררען דעם ירבעם ריעטהען איהם, ניכט
אללע שטעממע אין דען קריעג צו בעמיהען, זאָנדערן בלאָס דען שטאם דן צו
נעהמען, דער דיא גרעסטען העלדען אויפֿצווייזען האט. ער גיענג זאָגלייך צום
שטאממע דן אונד בעפֿאהל איהנען, מיט רחבעם צו שטרייטען, וועלכעס זיא נור
אוים צוואנג טהאטען אונד גאטט דער אללוואלטענדע וואללטע עס, דאס קיין
בלוט פֿערגאססען ווערדע, דא איהרע אבזיכטען גענענזייטיג אויפֿריכטיג ווארען. נון
וואללטען דיא זעהנע דן ניכט מעהר אין איהרעם לאנדע בלייבען, ווא זיא געצוואונ=
גען ווארדען זעלבסט געגען איהרע ברידער דיא שווערטער צו ערגרייפֿען, זאנדערן
וואללטען נאך עגיפּטען ציעהען; אבער איהרע עלטעסטען עראיננערטען זיא אן דיא
ווארטע דער הייליגען לעהרע: איהר זאללט ניכט וויעדער צוריקקעהרען אויף יענען
וועג. אונד וויר זאללטען געגען דיא פֿאַשריפֿט האנדעלן אונד נאך עגיפּטען
ציעהען? דאן בעריעטהען זיא זיך צו געהען אין דאז לאנד אדום אונד עמון;
אבערמאלס פֿאנדען זיא היער איין הינדערניס, דא אין דער הייליגען שריפֿט פֿער=
באטען איזט איהר לאנד צו ערבען אונד מיט איהנען צו שטרייטען; דאהער גינגען
זיא אויך דאהין ניכט. געלייטעט פֿאן דער פֿארזעהונג צאגען זיא פֿארט אונד
קאמען ביז צום באכע קישון אונד זעטצטען אויף איהרען קאמעלען דיא וואנדע=
רונג פֿארט, ביז זיא אינס לאנד כוש קאמען, וועלכעס איין זעהר שענעס, פֿרוכט=
בארעס אונד גערייםיגעס לאנד איזט מיט הערליכען גערטען, פֿעלדערן אונד וויינ=
גערטען. אוים פֿורכט וואללטען דיא איינוואהנער פֿאן כוש ניכט עהער מיט איהנען
וואהנען, ביז זיא ניכט איינען בונד מיט איהנען שלאסען. זיא צאהלטען דען
קינדערן דן שוטצגעלד אונד דיעזע הילטען זיך דאזעלבסט זעהר לאנגע אויף ביז
זיא זיך זעהר פֿערמעהרטען אונד פֿערגרעסערטען.

נאך דרייא שטעממע פֿאן דען קינדערן איזראעלס (נפתלי, גד, ואשר) צאגען
פֿאן איהרעם לאנדע פֿארט אונד קאמען ביז צור גרענצע דן, שלוגען דיא איינוואה=
נער פֿאן כוש, נאהמען איהר לאנד אין בעזיטץ, וועלכעס צווייהונדערט טאגרייזען
לאנג אונד עבען זא בּרייט וואר. אונד שטריטטען איינע לאנגע צייט פֿארט.

אבער דיא פֿיער שטעממע, אין איהרען קריעגען אויף גאטט דען שעפּפֿער
דעם אלל'ס, פֿערטרויענד, פֿערמעהרטען זיך זעהר, זא דאס איהנען דיא פֿיינדע דען
נאקען ציינגען מוססטען; מעכטע אויך פערנערהין דער עוויגע איהנען זיינען בייא=
שטאנד פֿערלייהען אונד זיא פֿערזאמממלן זאמממט איהרען ברידערן (אהלה
ואהליבמה). זיא וואהנען בייא איינער מויער מיט נאמען דהב רבי אונד האבען
מיט זיעבען קעניגען געשטריטטען, (ארדא, תוסקא, סרמא, קאקי הוהם, רומרום,

אונד לודים) יענזייטס דעס פלוססעס כוש, אום צו בעשטעטיגען דיא ווארטע דעס פראפעטען צפניה: איבער דען פלוס כוש ווערדען זיא בריגגען איזראעל אלס געשענק צו משיה. אונד דיעזע פיער שטעממע זינד זעהר רייך אן גאלד, קליינפיהע, רינדער, קאמעלע, פפערדע אונד עזעלן; זיא זעען אונד ערנטען, ציעהען פאן איינער גרענצע צור אנדערן צווייהונדערט טאגרייזען, אונד ווא זיא רוהען קאן קיין מענש זיין, נור איפפיגע גערטען, פעלדער אונד וויינגערטען, זיא האבען איינען, קעניג דען זיא זעהר עהרען; ער איזט אויס דעם שטאממע אשר מיט נאמען עזיאל זאהן פאן מיכאל, דער ריכטעט מיט דען 4 טאדעסארטען דעם האהענגעריכטס צו יערוזאלעם. (סקילה, שריפה הרג, וחנק).

צור קריגעסצייט שטעללט זיך איינער אויף איין האהעס געריסט אונד בלעזט שופר ווא זיך אללע צו איהרען פאהנען פערזאממעלן. ווען וועניג אין דען קריעג געהען, זינד עס הונדערט אונד צוואנציג פאהנען, אונטער יעדער דרייזעלבען טויזענד מאן, דאז איזט, נור פאן איינעם שטאממע. זיא ציעהען אין דען קריעג אונד קעהרען יעדעסמאל מיט גראסער בייטע היים, דיא זיא דאן פריעדליך אונטער איינאנדער טהיילען. יעדער שטאם האט איינע שטרעקע לאנדעס פאן דרייא מאנאטע רייזע, זיא זינד צאהלרייך, וויא זאנד אם מעערע. אין דער שלאכט זינד זיא זעהר טאפפער, ניע פליעהען זיא פאר איהרעם פיינדע, זאנדערן בעזיעגען, אים פערטרויען אויף איהרען שעפפער, געגנצליך איהן, זא דאס דיא איינוואהנער פאן כוש פיעל טרויערן אום דיא ערשלאגענען, וועהרענד דיא קינדער איזראעל פרעהליך זינד.

דיא קינדער אונזערעס גראסען לעהרערס משה רבינו וואהנען יענזייטס דעס שטראמעס סאמבאטיון, וועלכער פאן אנדערן פעלקערן סבטינא גענאננט ווירד. דיעזער אומרינגט זיא אויף איינע שטרעקע פאן 3 מאנאטע רייזע. זיא וואהנען אין הייזערן, האפען, טהירמען אונד עס פינדען זיך בייא איהנען קיינע אונריינען פעגעל, אונריינע טהיערע, ווילדע טהיערע, קיין אונגעציעפער, קיינע שלאנגען, הונדע. זאנדערן שאפע אונד רינדער, אונד איהרע שאפע האבען צווייםאל דעס יאהרעס יונגע. זיא זעען אונד ערנטען, זיא האבען אללערלייא בוים- אונד הילזענפריכטע, גורקען, מעלאנען, צוויבעלן אונד קנאבלויך. זיא האלטען אן דעם גלויבען אונזערער פעטער, לערנען (תורה, משנה, תלמוד) אונד ביים לערנען נעננען זיא ניכט דען נאמען אירגענד איינעס חכם, זאנדערן (אמר יהושע בן נון מפי משה מפי הגבורה) שפרעכען נור ריין העברעאיש (לשון הקודש) האלטען דיא געברייכע (יין נסך, שחיטה, טריפות) זינד פראממע גאטטערגעבענע לייטע, אונד שווערען ניע בייא דעם אללערהייליגסטען נאמען (שם המפורש). הערען זיא אבער יעמאנדען שווערען, זא זאגען זיא איהם: דוא ארמער, וויא קאנסט דוא ביים אללערהייליגסטען נאמען שווערען? דען אין דיעזער זינדע שטערבען דיא קינדער בייא לעבצייטען דעס פאטערס. דיא לייטע ווערדען געוועהנליך הונדערט אונד צוואנציג יאהרע אלט. עס שטירבט איהנען ניא איין קינד בייא דעם פאטערס לעבצייטען. זאנדערן האבען פיעלע ענקעל אונד אורענקעל. איין קליינער קנאבע געהט מיט דעם פיעה

איינע טאגרייזע וויט אונד פֿירכטעט ניכט אירגענד איין טהיער אדער איינען בעזען צופֿאלל, וויל זיא ריין פֿאן אללען זינדען אונד הייליג זינד. זיא האלטען פֿעסט אן דעם גלויבען אונזערעס לעהרערס משה; דארום האט איהנען דער ליעבע גאטט אללעס גוטע געגעבען, זיא וואהנען אלליין, זעהען קיינען פֿרעמדען אונד קיין פֿרעמדער זיהט זיא, נור דיא פֿיער שטעממע וואהנען יענזייטס דעם פֿלוססעס כוש אונד דער שטראם סמבטיון טרעננעט זיא פֿאן איינאנדער.

זיא זינד זעהר רייך אן גאלד; זעען פֿלאקס, דען (תולעת שני) דאז איזט איין ראטהער פֿאדען, דער ביים משכן אנגעווענדעט ווארדע, אויס דעם זיא זעהר שענע געווענדער זיך בערייטען. זיא זינד יעטצט צווייםאל זא צאהלרייך אלס דיא וועלכע אויס עגיפטען געצאגען זינד. דער פֿלוס, וועלכער זיא אומרינגט, האט איינע ברייטע פֿאן 530 פוס, ער איזט פֿאלל מיט זאנד אונד שטיינען, וועלכע ע־ שליידערט, אונד דאדורך איין זאלכעס געטעזע פֿעראורזאכעט, וועלכעס דעם היילען דעם שטורמווינדעס אויף דעם מעערע גלייכקאממט אונד דאהער אויף איינען האלבען טאג וויט געהערט ווירד. אין זיינער נעהע זינד זעהר פיעלע קוועללען אונד איין טייך, אויס דעם דיא טהיערע נעטרענקט ווערדען אונד דאז לאנד בעפֿרוכטעט. דער שטראם ווירפֿט דיא גאנצע וואכע שטיינע, אויסער שבת. אן דיעזעם טאגע רוהט ער אונד בעגיננט דיא הייליגע פֿייער אם פֿרייטאג אבענדע ביס שבת אבענד. יענזייטס דעם שט־אםעס אבער איזט איין פֿייער, וועלכעס זיך איינע מיילע וויט ערשטרעקעט אונד יעדערמאן אבהעלט זיך דעם פֿלוססע צו נעהערן, אונד פֿערצעהרט אללע פפֿלאנצען, דיא זיך דארט בעפֿינדען. ווען דיא פֿיער שטעממע מיט איהרעם פֿיעהע קאממען, אום דיא שאפֿע צו שעערען אן דען פֿלוס, זא שטעללען זיך דיא בני משה אן דאז אנדערע אופֿער אונד רופֿען העראיבער: צייגעט אונס איירע פפֿערדע, קאמעעלע אונד עזעל אונד זאגעט אונס עטוואס אב דער בעשאפֿפֿענהייט דערזעלבען, וועלכע זיא דאן בעוואונדערן. זיא זינד וואהרהאפֿט פֿראממע מעננער אונד וואהנען פֿריעדליך אונד זיכער.

אונד נון איזט געקאממען צו אונס דער צדיק פֿאן דען פֿיער שטעממען, אונד צוואר פֿאם שטאממע דן. דער אללוואלטענדע זענדעט איהן צו זיינען קינדערן, וועלכע צערשטרייט זינד אויף דער גאנצען ערדע, איהנען טראסט איינצופֿלעסען, אונד זיא פֿאן איינער גוטען קונדע צו בענאכריכטיגען. ער שילדערט אונס דיא ארט אונד וייזע, וויא ער צו אונס קאם. ער איזט נעמליך מיט איינעם מאננע פֿאם שטאממע אשר אויף דעם מעער געפֿאהרען, אום מיט דען שיפפֿסלייטען דורך האנדעל אין פֿערקעהר צו קאממען, נעהמליך אום פֿאן איהנען ק ליידער צו בעקאממען. אונטערוועגס בעקאמען זיא איינען זעהר העפֿטיגען שטורם, דער דען גאנצען טאג אנדויערטע אונד דיא נאכט פֿארטוועהרטע, ביז זיא דער ווינד אם אנדערן מארגען צו איינער נאציאן ווארף מיט נאמען רומרום, דיא מענשענפֿלייש פֿערצעהרען. אונד קוים זיא דיא צווייא יודען ערבליקטען, ערגריפֿפֿען זיא דיאזעלבען אונד שלעפפטען באלד דען פֿאם שטאממע אשר, דער זעהר פֿעטט וואר, אום איהן

צו טעדטען אונד זך איין מאהל צו בערייטען, דער אין זיינען לעטצטען מאמענטען אויסריעף: פערווינשט זייא דיא שטונדע אין דער מיך מיינע מוטטער געבארען, אונד וואצו ערבליקטע איך דאז טאגעסליכט, אום היער פאן דען מענשען געגעססען צו ווערדען? — דאז וואַרען אויך זיינע לעטצטען ווארטע. — דען אנדערן אבער פאם שטאממע דן באנדען זיא אן איינער קעטטע, גאבען איהם פיעל צו עססען, אויף דאס ער פעטט ווערדע, אבער ער וואללטע ניכט עססען אונד עס פערצאג זיך איינע קליינע צייט, ביז פאם עוויגען איין וואונדער בעווירקט ווארדע. ווא נעמליך איין העער זיא איבערפיעל אונד אללעס ערשלוג. איינגע נאהמען זיא געפאנגען אונד אונטער דיעזען בעפאנד זיך אויך דער צדיק (אלדד הדני). דיעזע נאציאן, פאן וועלכער ער געפאנגען ווארדע, דיענטע דעם פייער אונד איינען טאג אים יאהרע פערזאממעלן זיא זיך אין איינעם גראסען טהאלע, אין וועלכעם איין גראסער בוים געפפלאנצט איזט. אויף דיעזעם בוים געהט זאדאן איינע יונגפרויא הינויף גאנץ ענטבלעסט, שלעגט דיא הענדע צוזאממען, אונד ווען דיא איינוואהנער איהרע שטיממע פערנעהמען, פאללען זיא אויף איהר אנטליטץ צור ערדע, שטעהען באלד וויעדער אויף, לויפען אין איין גראסעס הויז אים טהאלע, פערשליעסען דיא טהירען, לעשען דיא ליכטער אויס, אונד יעדער נימממט איינע פרויא. עס נימממט קיינער ריקזיכט, עס נימממט אפט איין זאהן דיא מוטטער, איין ברודער דיא שוועסטער, איין פאטער דיא טאכטער, אונד דאז ערסטע קינד, דאז אין דיעזעם יאהרע געבארען ווירד, זייא עס מעננליכען אדער וויבליכען געשלעכטעס, ווירד פערבראננט, מיט דעססען אשע זיא זיך בעשטרייען. בייא דיעזעם פאלקע ווער דער צדיק פיער טאגע לאנג, ביז זיא איהן בראכטען אין דאז לאנד ציין, (דאז איזט חינה) ווא איהן דאן איין יודע אום פערהונדערט גולדען קויפטע.

דער שטאם יששכר וואהנט אויף דען בערגען אן דער קיסטע דעס מעערעס, זיא בעשעפטיגען זיך טאג אונד נאכט מיט דעם שטודיום דעס געזעטצעס אונד שטרייטען מיט ניעמאנדען. פריעדע, רוהע אונד איינגקייט הערשט אונטער איהנען אין איהרעם לאנדע, דאז צעהן טאגרייזע לאנג אונד עבענזא בריית איזט אונד זינד רייך אן פיעה. איהרע נאכבארן דיענען דעם פייער אונד נעהמען מיטטער, שוועסטערן אונד טעכטער צו פרויען. דער שטאם יששכר האט איינען ריכטער אונד פירסטען, דעססען נאמע נחשון איזט, אונד דער עבענפאללס מיט דען פיער טאדעסגאטטונגען ריכטעט (בארבע מיתות ב"ד) איהרע שפראכע איזט העבראיש, פרס, אונד קדר.

דיא זעהנע זבולן וואהנען אויף דעם בערג פריאן, געגענאיבער פאם שטאממע ראובן, מיט דעם זיא זעהר פריעדליך צוזאממען לעבען. זיא פיהרען וואהל קריעג מיט דען נאכבארן, אבער טהיילען געטרייליך דיא ביוטע אונטער איינאנדער, איהרע שפראכע איזט קדר, לערנען (מקרא משנה תלמוד); אללע שטעממע האלטען אבער איהרען פארטראג אין דער העבראישען שפראכע.

אלדד הדני

דער שטאם אפֿרים אונד איין האלבער שטאם מנשה וואהנען אויף דען בערגען אונווייט דעם לאנדעס קראבע, ווא דער פראפֿעט מאהאמער, דען דיא טירקען פֿערעהרען, ליעגט. זיא רייטען אדער געהען צו פֿוס. אום צו שטרייטען מיט איהרען נאכבארן אונד זינד זעהר שטרייטזיכטיג, וויא אויך גראסע העלדען, זא דאס עס איינער מיט הונדערטען אויפֿנעהמען קאן.

אונד דער שטאם שמעון מיט דעם אנדערן האלבען שטאם מנשה זינד אים לאנדע דער קדרים, זעקס מאנאט רייזע וויט פֿאן ירושאלעם. זיא זינד צאהלרייך וויא זאנד אם מעערע אונד דיא ישמעאלים צאהלען איהנען שוטצגעלד אוים פֿורכט פֿאר איהרער שטערקע.

דיעס ערצעהלט אונס איין מאן אוים דעם שטאממע דן מיט נאמען אלדד הדני. ער וואר פֿאן האהער געבורט, דען זיין פֿאטער וואר מחלי דער זאהן פֿאן עתיאל, דער זאהן פֿאן יקותיאל, דער זאהן פאן יאיר א׳ ז׳ וו׳ ביז יעקב אבינו.

אלס דער צדיק אלדד הדני אין דיא שטאדט קירואן קאם, שריעבען דיא איינוואהנער דערזעלבען אן רבינו צמח גאון יעקב איינען בריעף: דיעזער לויטעטע:

עס איזט דיר שאן בעקאננט געמאכט וואדען, דאס צו אונס איין פֿרעמדער מיט נאמען אלדד הדני געקאממען איזט פֿאם שטאממע דן. ער ערצעהלטע אונס, דאס פֿאלגענדע פֿיער שטעממע דן, נפתלי, גד אונד אשר זיך אין חוילה בעפֿינדען, ווא דאז גאלד איזט, זיא האבען איינען ריכטער, דער ריכטעט מיט (ארבע מיתות ב״ד) זיא וואהנען אין צעלטען, אונד ציעהען פֿאן איינעם ארט צום אנדערן אונד שטרייטען מיט פֿינף קאֶניגען פֿאן כוש. איהר וואהנארט איזט זיעבען מאנאטרייזע גראס אבער דיא פֿינף קעניגע אומרינגען זיא פֿאן אללען זייטען אונד שטרייטען פֿארטוועהרענד מיט איהנען. ווער פֿאן איהנען איין וויכעס הערץ האט, דען פֿערווייזען זיא צור אויסאיבונג דער הייליגען לעהרע. זיא לעזען ניכט דיא מגלת אסתר, דא זיא בייא דיעזעס וואונדער ניכט צוגעגען ווארען, אויך ניכט דיא מגלת איכה, אויף דאס זיא ניכט טרויריג ווערדען. ביים לערנען נעננען זיא ניא דען נאמען איינעס תנא, זאנדערן: זא זאגטע יהושוע פֿאם מונדע משה, דער עס פֿאן דער הייליגען מאיעסטעט זעלבסט פֿערנאממען. יעדער שטארקע ווירד דעם העערע איינגערייהט. דיא העלדען פֿאן דן שטרייטען דרייא מאנאטע אויף איהרען פפֿערדען, אונד אין דער גאנצען וואכע שטייגען זיא ניכט אב, אויסער אם פֿרייטאג, עס מאג דיעס זיין אויף וואס איממער פֿיר איינען ארט אינד דיא פפֿערדע שטעהען בייא דען וואפֿפֿען. ווען דיא פֿיינדע ניכט קאממען, זא רוהען זיא אם שבת, פֿאללס אבער זיא הערא(נ)נאהען, זא ציעהען זיא דעם פֿיינדע ענטגעגען אונד ערשלאגען פֿיעלע פֿאן איהנען, וואצו איהנען דיא מאכט גאטטעס בייאשטעהט. עס גיבט דארט פֿיעלע פֿאן דען קינדערן דעס (שמשון הגבור) אינד דער דלילה, פֿאן דענען דער קליינסטע פֿיעלע פֿיינדע צו פֿעריאגען אים שטאנדע איזט, אונד דערען שטיממע דער דעם לעווען גלייכעט. נאך בעענדיגונג דעס קאמפֿפֿעס ברינגען זיא דיא בייטע צום קעניגע עזיאל, דער זיא גלייכמעסיג פֿערטהיילט. זיינען

אנטהייל פֿערטהיילט עס אונטער דיאיעניגען, וועלכע זיך מיט דער תורה בעפֿאססען; איהרע שפראכע איזט העברעאיש (לשון הקידש), אויך דיעזער אלדד הדני פֿערשטעהט ניכטס פֿאן דער שפראכע דער מאָהרען אדער טירקען אויסער לשון הקודש. אין דיעזער שפראכע פֿערנאהמען וויר זאגאר פֿאן איהם פֿיעלע אויסדריקע, דיא וויר ניע הערטען, צום ביישפיעל: ער נאננטע איינע טויבע (שטאט יונה) תינתרא, איינען פֿאגעל נאננטע ער ריקות, איין פפֿערד חרמיש אונד פֿיעלע זאלכע וואָרטער, דיא וויר פֿאן איהם הערטען שריעבען וויר אויף אונד אום אונס צו איבערצייגען פֿאן דער ריכטיגקייט זיינער אויסזאגע, באטען וויר איהן, דיעזע ווארטע נאך איינמאל צו נעננען אונד זיא שטיממטען מיט דען פֿאריגען פעלליג איבעראיין. דער תלמוד איזט בייא איהנען ריין לשון הקודש. ער זאגטע אונס דינים פֿאן איסור והיתר, אונד וויר ערזאהען דארויס, דאס איהרע לעהרע, איניגע קליינע אונטערשיעדע אויסגענאממען, דיעזעלבע איזט, וויא דיא אונזריגע.

ער ערצעהלטע פֿערנער; אלס דער הייליגע טעמפעל צערשטערט ווארדע, גיענגען דיא איזראעליטען נאך באבילאן, וועהרענד דעססען קאמען דיא קאלדעער אינד פֿארדערטען דיא בני משה אויף, איהנען דאז ליעד פֿאן ציאן צו זינגען. דא ווינטען זיא פֿאר דעם עוויגען, שניטטען זיך דיא פֿינגער אב מיט דען ווארטען: דיאיעניגען פֿינגער, וועלכע איס הייליגטהומע אויף הייליגען אינשטרומענטען געשפֿיעלט, זאללטען היער אויף אונריינעם ערדרייכע שפיעלען? דא קאם איינע וואלקע, דיא זיא מיט דען צעלטען, שאפֿען אינד רינדערן אין דאז לאנד חוילה טרוג אונד זיא דארט אין דער נאכט ניעדערליעס. פֿערנער זאגטע ער: אונזערע אלטען האבען ערצעהלט, דאס זיא אין דערזעלבען נאכט איינען גראססען לערם הערטען, אונד אין דער פֿריהע זאהען זיא איין גראססעס העער, אומרינגט פֿאם באכע סמבטיון, דער שטיינע ווירפֿט אונד איינען זאלך ראשען לויף האט, דאס ער איינען אייזערנען בערג פֿארטרייסען ווירדע. דיעס געהט זא פֿארט זעכס טאגע, אבער אם זיעבענטען, אם שבת, רוהעט ער. אן פֿיעלען שטעללען איזט דער פֿלוס נור 145 פֿוס ברייט. זיא שטעהען יענזייטס דעם פֿלוססעס, וויר דיעסזייטס אונד שפרעכען מיט אייאנדער; יענע קעננען ניכט צו אונס, וויר ניכט צו איהנען געלאנגען. עס גיבט בייא איהנען ווע דער אונרייגע נאך ווילדע טהיערע, זאנדערן שאפֿע אונד רינדער. זיא זעען אונד ערנטען. ער ערצעהלטע איהנען פֿאן דער צערשטערונג דעס הייליגען טעמפעלס, דען דיא בני דן וואוסטען ניכטס דאפֿאן, אויסער דען שטעממען נפתלי, גד ואשר, וועלכע ערסט נאך צערשטערונג דעס צווייטען טעמפעלס צו דען בני דן קאמען אונד פֿריהער מיט יששכר וואהנטען, זיך אבער מיט איהנען צאנקטען אונד זיא איהרער ניעדערן הערקונפֿט וועגען שפאטטעטען אונד קינדער פֿאן מעגדען נאננטען. אויס פֿורכט אלזא, דאס איין ערנסטער שטרייט זיך ענטוויקעלן קעננטע, טרעננטען זיא זיך פֿאן איהנען אונד קאמען צו דען בני דן. זא ווארען נון פֿיער שטעממע בייזאממען.

אלדד הדני

פאלגענדעס איזט דיא אנטווארט דעס האכגעלעהרטען צמח גאון יעקב.

נאך דען בעריכטען דער איינוואהנער פאן דער שטאדט קירואן, וועלכע אונס פראגטען, אב וויר ניכטס פאן איהם וויססטען, זא קעננען וויר איהנען מיטטהיילען, דאס דיא חכמים אונס ערצעהלטען, זיא העטטען דען צדיק אלדד הדני געזעהען אונד פערוואונדערטען זיך אב זיינער ווארטע. דען טהיילס שיען זיינע שפראכע דער אונזערער וויזען עהנליך, טהיילס אבער וואר זיא פערשיעדען פאן דער אונזריגען. וויר מיססען אונזערען וויזען ביישטיממען, וועלכע אונס ערצעהלען: אלס סנחריב קאם אונד דען שטאם זבולן אים יאהרע 264 אים 8. יאהרע דעס קעניגס אחז רעגיערונג פערטריעב, (דיא צייטרעכנונג בעגיננט נעמליך פאם אנפאנג דעס טעמפעלבויעס) אונד אלס דיא בני דן זאהען, דאס דער קעניג אשור צו הערר־שען אנפיענג איבער איזראעל, צאגען זיא אין דאז לאנד כוש, וועלכעס זעהר פרוכטבאר איזט, אונד פאסטען דען ענטשלוס, דעם עוויגען מיט ליעבע אונד אנהענגליכקייט צו דיענען אונד זיינע געבאטע צו בעפאלגען. דיעס דיענטע איהנען צום הייל, זא וויא דער אלדד הדני ערצעהלטע. דיא געלעהרטען ערקלערען, דאס איזראעל צעהן מאל פערטריעבען ווארדע. פיערמאל דורך סנחריב, פיערמאל דורך דען קעניג נבוכדנצר, איינמאל דורך אספאסיאנוס אונד איינמאל דורך אדריאנוס, אונד בייא אללען דיעזען פערטרייבונגען ווארדע דער שטאם דן ניכט געמעלדעט, דא ער פארויס שאן אלליין צו דען איינוואהנערן פאן כוש, צו דען מאָהרען וואנדערטע. זיא ריכטען מיט (ארבע מיתות ב"ד) נור חנק גיבט עס ניכט אין דער תורה, אבער דיא וויזען זאגען, ווא נור בלאס מיתה שטעהט, מיינט מאן חנק. געגענאיבער פאן איהנען וואהנען דיא בני משה, וועלכע דער סמבטיון אומרינגט. זא לעהרען אויך דיא געלעהרטען אין מדרש דאס נבוכדנצר זעכס מאל הונדערט טויזענד מאן פערטריעבען פאן דען בני משה אונד אלס זיא צו דען וועססערן באבילאנס געלאנגטען מיט איהרען זינג־אינשטרומענטען, בעגעגנעטע איהנען, וואס וויר אבען פאם אלדד הדני ערצעהלטען. אונד בעפאר אונזערע פעטער נאך דעם לאנדע כנען אנלאנגטען, ווארען זיא איממער אים קריעג פערוויקעלט, וואדורך דיא לעהרע, וועלכע זיא פאן משה אונד יהושע עמפפאנגען, אין פערגעססענהייט געריטה, היעדורך פיעלע געטהיילטע מיינונגען אונטער דען איבריגען שטעממען ישראל ענטשטאנד, נור דיא שטעממע יודא אונד בנימין בעהילטען דיא לעהרע נאטורעל. עס איזט אלזא ניכט צו בעוואונדערן דאס דיא אויסזאגע דער לעהרע פאן ר' אלדד הדני מיט דער אונזריגען ניכט גאנץ איבעראיינשטיממט, וויל זעלבסט אונטער דען וויזען בבל אונד ארץ ישראל, בייא דענען דיא לעהרע נאטירליך פערבליעב, גאר אפט געטהיילטע מיינונגען זעלבסט אין דער תורה אונד זא אויך אים תלמוד ענטשטאנדען. צווייטענס קאנטען דיא פיעלע אונגליקספעללע,

וועלכע דעם אלדד הדני וועהרענד זיינעס הערומאיררענס צושטיעסען, דיא אור־
זאכע איינער פערענדערונג בעווירקט האבען; אבער דער גרונד דער תורה איזט
דעננאך נור איינע, ווא וועדער הינצוטוהונג נאך אויסלאסונג שטאטט פינדען קאן,
נור אין דיעזער בעציהונג דאס דיא אויסאיבונג בייא דען באבילאניערן אין דער אים
לאנדע איבליכען שפראכע אַראַביש, בייא דען יערוזאלעמיטערן, מיט צו ציהונג דער
וויזען, וועלכע נאך כוש איבערזידעלטען, אין לשון הקדש פארטגעזעטצט ווירד. דיא
אורזאכע, דאס אין דער לעהרע ניע דער נאמע איינעס חכם פארקאממט, ליעגט אין
דעם, וויל נור נאך דעם אינהאלט צו פאָרשען איזט, דער נאמע דעססען אבער, דער
זאלכעס אויסשפריכט, ניעמאנדען אינטערעסירט. פערנער איזט ניכט אלס אונרעכט צו
ערקעננען, וואס אלדד ערוועהנט, דאס זיא איהרע געבעטהע וועגען דיא וויזען בבל
געגען דיא איבריגען פערטריעבענען פארציהען, וויל דארט דיא הויפט וויזען
עקסיסטירט האטטען, וועלכע דיא לעהרע גרינדעטען אונד זייט דער רעגירונג יהויכין
קעניגס יהודה ביז הייטע אין דער געגענד בייא דעם שטראם פרת דיא גראסע שולע
איינגעפיהרט האטטען, אונד אויך דער גרונד דער וויזהייט, פראפעציייהונג אונד
דער לעהרע פאן איהנען ענטשפרינגט, וואללען אויך וויר פאן דער לעהרע אונד דען
פארטרעגען ניע וועדער רעכטס נאך לינקס אבווייכען וויא עס אין דער תורה הייסט:
נאך דער לעהרע, דיא זיא דיך לעהרען אונד נאך דעם רעכט, וואס זיא דיר זאגען.

אלדד הדני

נון פֿאלגט נאך

איינע קליינע בעשרייבונג פֿאם יידישען פֿאלקע.

איזאק, דער זאהן פֿאן אבראהאם זאהן דעס יהודא אוים עקריש ערצעהלטע: אין דעם יאהרע 327 לפ"ק בין איך פֿאן קאנשטאנטינע נאך עגיפטען איבער ראז מעער געפֿאהרען אונד אויף דעם שיפֿפֿע וואר אויסער מיר קיין יודע, זאנדערן טירקען, איזמאעליטען אונד אראבער. אונטער איהנען וואר איין אלטער טירקע, דער פֿיעל וואונדערבארעס ערצעהלטע, וועלכעס ער זעלבסט געזעהען אין אינדיען אונד חבש. דא באט איך דען טירקען, ער מעכטע מיר זאגען, אב ער ניכט געהערט האבע, דאס דיא יודען, ווא ער גערייזט, איינען קעניג העטטען. אויך אין עגיפטען האבען זיא איינען רעגענטען, נעמליך דען טירקען אבער מאן האט נאך ניכט אין פארטוגאל געהערט, דאס דיא יודען דארט איינען קעניג העטטען. דא אנטוואורטעטע דער אלטע טירקע: זיא האבען איינען קעניג אונר איינע מאכט אונד איך ווילל דיר נון ערצעהלען, וואס איך מיט איגענען אויגען געזעהען האבע. צו אכטצעהן יאהרען בין איך סאלדאט געווארדען אונד בין געפֿאהרען אויף איינעם שיפֿפֿע מיט דעם מארשאלל פֿאן סולימאן פאשא. וויר צאגען גאנץ עסטליך פֿאן אינדיען נאך איינען זאלכען ארט, ווא געוויס נאך קיין מענש געוועזען. דא זאהען וויר זעהר האהע בערגע אונד וויר קאננטען ניכט אונטערשיידען אב דיעזע בערגע בעוואהנט אדער אונבעוואהנט זייען. דא פֿראגטע דער מארשאלל דען וועגווייזער, אב דיעזע בערגע בעוואהנט וועדען, דען זיא גלענצטען, אלס העטטע מאן אויף איהנען געזעעט. ווארויף דער וועגווייזער ערווידערטע, עס וואהנעט דארט איין זעהר שטארקעס פֿאלק אונד וויר קעננען ניכט צו איהנען געלאנגען אוים דאפפעלטעם גרונדע, וויל זיא נעמליך אויף בערגע וואהנען אונד זעהר שטארק זינד. דער מארשאלל פֿראגטע איהן. וועלכער נאציאן זיא דען אן געהערען? דארויף אנטוואורטעטע דער וועגווייזער: מין הערר, עס זינד דיעס יודען. אלס דיעס דער מארשאלל פֿערנאהם, דאס עס יודען זייען, בעפֿאהל ער זאגלייך דאהין צו רודערן, אום צו איהרעם לאנדע צו געלאנגען. ער בעריעף זאגלייך זיינע ראטסהעררען, אום מיט איהנען צו בעראטהען, וויא ער דען שטרייט בעגיננען זאללטע. זיינע ראטסהעררען אנטוואורטעטען איהם: בעדענקע וואהל וואס דוא בעגיננען וויללסט, דען ווירסט דוא זיעגען, זא ווירד עס דיר ניכט צור עהרע גערייכען יודען בעצוואונגען צו האבען; אים פֿאללע דוא אבער דיא שלאכט פֿערליערסט, ווירד מאן זאגען: דאז לאנד תימן אונד עדן האסט דוא בעזיעגט אונד אם ענדע ביזט דוא פֿאן יודען בעזיעגט ווארדען. אונד וויא

ווירסט דוא דאן פֿאר דען קעניג מ־עטען קעננען? נאכדעם דיעס דער מארשאלל פֿענאממען, רייזטע ער צוריק אונד וואללטע דיא פֿריעדליכען בעוואהנער ניכט שטערען. זא פֿיעל ערצעהלטע מיר דער אלטע טירקע. דאן קאם איך נאך מצרים אונד גיענג צום הערן דאקטאר סאלאמאן שלום, ער ערצע־לטע מיר, דאס ער איינען בריעף אויס חבש ערהאלטען האבע, וועלכער לויטעטע: פֿריעדע מ־ט דיר הערר, דער דא וואהנעט א־ן עגיפטען. איך ביטטע מיר צו שיקקען א־ין העער סאלדאטען, אונד אייזערנע ווידדער, דען ווערע מיר ניכט איין העער פֿאן צוועלפֿ־ט־יזענד יודען צו הילפֿע געקאממען, זא העטטע איך אללע מיינע לייטע פֿער־ליערען קעננען.

נאכדעם איך דיעס הערטע, רעכנעטע איך דיעזען טאג צו דען טאגען, וואו איך גוטע נאכריכטען ערהאלטען האבע פֿאן דען איזראעליטען. קורצע צייט דארויף קאם איין הערר פֿאם לאנדע חבש, רייזטע פֿאן קאנסטאנטינע נאך עגיפטען אונד ליעס בעקאננט מאכען: וועלכער יודע מיט מיר וויללל אין דאז קעניגרייך דער יודען רייזען, דער קאממע מיט מיר, איך וויללל איהן שיטצען פֿאר יעדער געפֿאהר, דא עס זעהר נאהע פֿאן מיר איזט. איבער דיא פֿיער שטעממע פֿינדען וויר געשריע־בען: פראפֿעט ישעיה קאפיטל 49: זא שפריכט גאטט: צו איינער בעשטימ־טען צייט וויללל איך דען געפֿאנגענען זאגען: געהט הינוים! דיא געפֿאנגענען זינד דיא 4 שטעממע יענזייטס דעם פֿלוסעס סמבטיון.

ווערע עס נון דער וויללע דעם שעפֿפֿערס, דאס וויר באלדיגסט דיעזע צייט ערלעבען מעכטען! — אמן.

אלדר הדני

כפתור ופרח דף ל"ו וז"ל:

מעשה בטורנסרופס שפגע בר' עקיבא א"ל מה היום מיומים א"ל מה גבר מגוברין. אמר לו ומה אמרתי לך ומה אמרת לי. אמר לו ר' עקיבא אמרת לי מאי שנא יום שבת משאר ימים. אמרתי לך ומ"ש טורנוסרופס משאר גוברין. אמר לו אני מלך מלכים רצה לכבדני אמר לו ר' עקיבא ומלך מלכים רצה שיכבדו ישראל את השבת אמר לו א"כ למה הוא עושה מלאכה אמר לו ואיזה מלאכה הוא עושה אמר לי' משיב הרוח ומוריד הגשם. אמר לו ר' עקיבא שנים הדרים בחצר אחת, אם אין זה נותן ערוב וזה נותן ערוב מותרים הם לטלטל בשבת, אבל אם דר אדם אחד בחצר אחת אפי' כאנטוכיא הוא מטלטל בתוכה לפי שאין לאחר רשות עמו, והקב"ה יתברך שמו, השמים כסאו והארץ הדום רגלו מלא כל הארץ כבודו, ואין לאחר רשות עמו, לפיכך מטלטל בעולמו, ולא עוד אלא המן יוכיח, שהוא יום שבת קודש לפי שבכל השבוע היה יורד ושבת לא היה יורד. ולא עוד אלא נהר סמבטיון יוכיח, שבכל יום רץ ונמהר ומושך אבנים ובשבת הוא נח. ולא עוד אלא קבר אביך יוכיח שבכל השבועה עולה עשן מקברו ובשבת הוא נח, הלך וראה שהוא כך ע"ש. הרי מן התרגום יונתן בן עוזיאל ז"ל ומן המאמר הנכבד הגדול והנורא הנזכר כמו שבא בש"ס מוכיח על נהר סמבטיון.

ויבא הכתוב השלישי והכריע על קומתם וצביונם עד היום הזה כמו שהובא בספר אלדד הדני הנדפס בעיר ברין אלדד ומידר מתנבאים לפ"ק, ונדפס קודם לכן בעיר קונשטאנטינא יע"א, יותר ממאתים שנה כבתוב שם.

בעמערקען וויר וואס דער דרך הישר, דער אין אמסטערדאם געדרוקט ווארדע, אים יאהרע דרך הישר לפ"ק, זייטע 26 שרייבט:

איך מאכע איהער נייעס בעקאננט וועלכעס נאך ניע בעקאננט געמאכט ווארדע, הינזיכטליך דער צעהן שטעממע. נאך דען בעריכטען אייניגער, העטטען זיא איין אייגענעס רייך, אייגענע קעניגע אונד פירסטען אונד עס מאנגעלט איהנען אן ניכטס, אלס בלאס אן דען הייליגען טעמפעל אונד דער וויסזאגונג, דאמיט זיא זיך אינס געלאבטע לאנד פערזעטצט פיהלטען. זיא זינד פאן קיינעם פאלקע געדריקט זאנ-דערן דיא אנדערן פאלקער צאהלען איהנען צינס, אונד זיא לעבען רוהיג אונד זיכער, הינזיכטליך איהרער וואהנפלעטצע בעריכטען אייניגע, דאס זיא נאהע דעם שטראמע סמבטיון וואהנען. אייניגע בעהויפטען יענזייטס דיעזעס שטראמעס, אנדערע, יענזייטס דעם שטראמעס גוזן, אונד נאך גיבט עס מאנכע, דיא בעהויפטען, יענזייטס דער פינסטערן בערגע, אונד זיא העטטען יודענקעניגע, וועלכעס מיר אונגלויבליך שיען, וויל וויר היער זא אין גלות שמאכטען, דאהער שווערע איך ביים לעבענדען גאטט, אין דעססען האנד דיא זעעלע אללער לעבענדען איזט, דאס ניכט איינע זילבע, פאן דעם וואס היער בעריכטעט, אונוואהר איזט. פערן זייא עס פאן מיר, פאר דעם עויגען זאלכעס צו טהון.

אים יאהרע ש"ץ (390) לפ"ק געלאנגטע איך נאך אלעקסאנדריא, וועלכעס אלעקסאנדער פֿאן מאצעדאָניען ערבויט האטטע, אונד ערקונדיגטע מיך בייא דען איינוואהנערן דער שטאדט, אב זיא ניכטס וויססטען פֿאן דען צעהן שטעממען, אבער יעדער זאגטע מיר פֿערשיעדען אונד קיין ווארט שטיממטע מיט דעם אנדערן איבעראיין. אלס איך אבער דאן נאך עגיפטען קאם, ערצעהלטע מאן מיר, דאס עבען איין בריעף פֿאן סאלניק דורך איינע רייזעגעזעללשאפֿט אנגעקאממען איזט אונד פֿיעל נייעס געבראכט האטטע. זיא ערצעהלטען, דאס דיא יודען יענזייטס דעם סמבטיון זעהר שטארק זינד אונד פֿיעלע פֿאֶלקער בעזיגטען, אינסבעזאנדערע דאז לאנד פֿיסטיאן, דערען איינוואהנער דיא ווייסען מאהרען גענאננט ווערדען, פֿערוויסטען, דא דיעזע זיך געגען דיעזעלבען אויפֿלעהנגען אונד איהנען פֿערווייגערן צינס צו צאהלען. אלס איך זאלכעס ערפֿוהר, דאנקטע אונד לאבפרייזטע איך דעם עוויגען. דאס ער זיין אויפֿמערקזאמעס אויגע נאך אויף אונס גערייכטעט האט, אונד זיך אן אונס בעוועהרט דער אויסשפרוך אונזערעס גראסען פאטריארכען יעקב: (לא יסור שבט מיהודה) עס ווירד ניא וויכען דאז צעפטער פֿאן יודא!

אים יאהרע שצ"א (391) לפ"ק רייזטע איך איבער'ס מעער פֿאן אלעקסאנדריא נאך סאלניק, ווא איך ערפֿוהר, דאס עבען איינע רייזעגעזעללשאפֿט קאם פֿאן איינעם ענטפֿערנטען לאנדע, אייזען צו קויפֿען. איך פֿראגטע זיא פֿאן ווא זיא ווערען, ווארויף זיא מיר אנטוואָרטעטען, זיא זינד פֿאם לאנדע חובש אונד פֿיהרען אייזען פֿאן סאלניק יענזייטס דעם שטראמעס סמבטיון. איך גיענג צו איהרעם אנפֿיהרער, דער פאשא גענאננט ווירד, אונד ערקונדיגטע מיך, אב דעם ענטצוועקעס אונד דער ענטפֿערנונג איהרער רייזע, ווארויף דיעזער מיר אנטוואָרטעטע, דאס איהרע רייזע 12 מאָנאטע, בייא שאֶנער וויטטערונג 8 מאנאטע, יא זאגאר אָפֿט נור 5 מאנאטע דוירע, בעצייכנעטע מיר דען גאנצען וועג פֿאן שטאדט צו שטאדט, ביז יענזייטס דעם שטראמעס סמבטיון, אונד אלס איך מיינען וואונש אייסערטע דיא רייזע מיט צו מאכען, פֿאנד איך גונסט אין זיינען אויגען. איך גינג זאגלייך אייזען צו קויפֿען, דען דורך דיעזעס קאן מאן דיא רייזעקאסטען דעקקען, דא מאן דארט בייגאהע זא פֿיעל גאלד דאפֿיר ערהעלט. דאן גינג איך מיט איהם צום טירקישען ריכטער, אום מיך דארט איינשרייבען צו לאססען אונד דארט פֿערפֿפליכטעטע ער זיך, מיך ווידער וואהלבעהאלטען נאך סאלניק צו בעפֿאֶרדערן, אדער איינען בריעף פֿאן מיר צו ברינגען. פֿיעלע יודען גינגען מיט מיר צום פאשא, אונד באטען, דאס איך איהנען גענויע אויסקונפֿט געבע פֿאן דעם וועגע צום סמבטיון. וואללטע איך נון בעשרייבען מיינע גאנצע רייזע דורך לענדער, שטעדטע, מעערע אונד וויסטען, עס ווערען 100 באגען צו וועניג. אלליין איך וויל נור דאז וויכטיגסטע אנגעבען.

איך קאם נאך מעקקא, נאהע צום שילפֿמעער, צום גראבע דעם פראפֿעטען מאָהאמעד. פֿאן דארט קאמען וויר אינס לאנד איסטרי, ווא דיא וויסטע אן אונזערע לענדער גרענצט. דארט זאהען וויר וואונדערבארע טהירע מיט 5 פֿיסען, 3 אויגען, 6 עללען האך. דארט איזט דער זיטץ דעם פאשא פֿאן אוירי אונד פֿולקס. דער

אינדישע אצעאן, אין דעם זעהר גראסע אינזעלן זינד, אויף דענען נור יודען וואהנען, איזט וויט ענטפּערנט פֿאן איהנען. זיא זינד זעהר רייך אן גאלד, זילבער אונד געווירצען. איך רייזטע אבער ניכט דורך דיעזעס מעער, זאנדערן דורך דיא וויסטע פֿאן אינדיען צום געבירגע חפּתון ביז קיבר. פֿאן דארט קאמען וויר צום פֿלוססע גוזן, ווא דיא גרענצען דעם לאנדעס קאליקוט אנפֿאנגען, דעססען איינוואהנער קיין פֿלייש עססען, זאנדערן בוים־ אונד הילזענפֿריכטע, בוטטער, מילך אונד האניג, וועלכעס בייא איהנען צוקער גענאננט ווירד; איהרע קליידונגסשטיקע זינד פֿאן זיידע. זיא זינד זעהר רייך אן געווירצען. פֿאן דא איזט דער אורשפּרונג דער פּערלען (מוצא הפנינים) יענזייטס דער וויסטע קאליקוט איזט דער פֿלוס סאמבאטיאן. דורך דיעזע וויסטע רייזטע איך ניכט, דא עס זעהר געפֿעהרליך איזט, זאנדערן אויף איינער זיכערערען אונד נעהערען שטראסע. אויף אונזערען שיפֿפֿען פֿאנד מאן קיין שטיקכען אייזען, זאנדערן דיא איינצעלנען טהיילע ווארען מיט שטריקקען צוזאממענגעבונדען. וויר קאמען אינס לאנד (מארי) (פֿראנקס), פֿאן ווא דער סמבטיון נור 2 טאגרייזע ענטפֿערנט איזט. וויר זאהען אויף איינינען פלעטצען פֿייער, אונד מאן פֿערזיכערטע מיר, דיעס זייא דאז פֿייער דעם גהינום (העֶללע). אלס וויר נאך באטעלייא קאמען, זאהען וויר אוים דען טהעלערן אויסעהאלב דער שטאדט איין פֿייער אויפֿלאדערן. 40 מיילען פֿאן דא מיטטען אים מעערע שטעהט איין וואלד מיט אליפֿען, אונד מיטטען דען ביימען געהט איין רויך העראר, דער עבענפֿאלס פֿאן גיהינום איזט. אונד אלס וויר אונס דער שטאדט נעהערטען, וועלכע אונווייט דעם פֿלוססעס סמבטיון איזט, הערטען וויר איין אונגעהייערעס רוישען אונד געטעזע, אונד דיעס פֿערשטערקערטע זיך יע נעהער וויר דער שטאדט קאמען. וויר קאמען אין דיא שטאדט אונד צו אונזערעס גראסען לײדוועזען מוססטען וויר ערפֿאהרען, דער קעניג פּריסטיאן האבע וועכטער געשטעללט אן דיא אופֿער דעס סמבטיון אוים פֿורכט פֿאר דער פּלינדערונג דער יודען, אונד פֿאלגליך ניכט ערלויבט זייא אויסערהאלב דער שטאדט צו געהען, וויר ווארען געצוואונגען אונזערע לאסטען אבצולאדען אונד 3 וואכען היער צו פֿערוויילען.

וועהרענד אונזערעס אויפֿענטהאלטעס אין דער שטאדט ערקונדיגטע איך מיך אב דער בעשעפֿטיגונג דער יודען, אונד אייסערטע מיין ערשטוינען, וויא עס דען מעגליך זייא, דאס דיא יודען העריבער קאממען, וועהרענד אן דען 6 ווערקטאגען דער פֿלוס שטיינע ווירפֿט, אונד דיא יודען אם סאבבאט דאך ניכט העריבער זיך וואגען. דא ערצעהלטען זיא מיר, דאס דער שטראם 2 שטונדען פֿאר סאבבאטהרוהע, פֿאלגליך אום דיעזע צייט דיא יודען העריבער קאממען, אונד זאגאר איהרע פפֿלאנצונגען פֿערוויסטען. צו דיעזער צייט שטעללען זיך אויך דיא וועכטער אנס אופֿער אויף, ניכט אום עטווא מיט איהנען צו שטרייטען, זאנדערן אום עס דען איינוואהנערן דער שטאדט צו פֿערקינדען, אויף דאס זיא דיא מויערן דער פֿעסטונגען פֿערשליעסען, אונד זיך אויף דיעזע וויזע פֿאר דער ראזערייא דער יודען שיטצען. זיא צייגטען מיר דיא רואינען פרעכטיגער געביידע, דיא דער סמבטיון דורך דאז

שטיינעווערפֿען רואינירטע. איהרע מייסטען שעטצע פֿאללען אין דיא הענדע דער יודען. איך ערקונדיגטע מיך אב דער געוואלט דער יודען, אב דער פֿרוכטבארקייט איהרעס לאנדעס אונד אלס זיא מיר דיעס אללעס בעיאהטען אונד נאך פֿיעל וואונדערבארעס פֿאן איהנען ערצעהלטען, ענטקוואללען פֿריידענצעהרען מיינען אויגען, אבער זיא דורפֿטען ניכט זאלכעס בעמערקען, וועלכעס מיך פֿערראטהען העטטע, דאס איך איין יודע בין, דען צו דיעזער צייט ווארען זיא זעהר ערביטטערט געגען דיא יודען. פֿיר איינען צענטנער אייזען, זאגטען זיא פֿערנער, געבען זיא איין צענטנער גאלד, דא איהרע בערגע נור גאלדבערגע זינד. זיא האבען קיינע מינצען, זאנדערן נור גאלדשטיקקע פֿאן גרעסערעם אדער קליינערעם געוויכטע. איהרע קליידונג איזט פֿאן זיידע, וואללע, אדער גאלד אונד זילבער, אבער ניע טראגען זיא איין שווארצעס קלייד. זיא האבען אללערלייא געווירצע, אלס פֿפעפֿפער, אינגבער אונד ד"ג. פֿערנער זאגטען זיא, פֿאם לאנדע פֿיסטיאן ביז צום סמבטיון זינד צווייא לענדער אונד ווען יעמאנד דארט איין טהיער טעדטעט, זא ווירד ער הינגעריכטעט, אלס העטטע ער איינען מענשען ערשלאגען. דיעזער זא פֿיעל בעשפראכענע פֿלוס סמבטיון הערט ניכט נור אם סאבבאטה צו פֿליעסען אויף, זאנדערן פֿערטראקנעט גענצליך אונד לעססט נור איינען פֿיינען, ריינען, שנעעווייסען זאנד צוריק. דיא פֿעלקער דער נאהע ליעגענדען לענדער טרינקען ניכט פֿאן זיינעם וואססער, לאססען אויך איהר פֿיעה ניכט דאפֿאן טרינקען, אינדעם זיא עס פֿיר הייליגעם וואססער האלטען, צופֿאלגע דער בעפֿאלגונג דעס געטטליכען געבאטאס: זעכס טאגע זאללסט דוא ארבייטען אונד דען זיעבענטען אבער רוהען. דער עס זא פינקטליך אונד גענויא נאכקאממעט. דאז וואססער ווירד אלס היילמיטטעל פֿאן איהנען געברויכט. ווען יעמאנד, מיט איינעם בעזען אויסזאטצע בעהאפֿטעט, דאזעלבסט באדעט, זא ווירד ער געהיילט.

דיא יודען האבען 24 יידישע קעניגע; יעדער בעזיטצט איין לאנד מיט פֿיעלען גראסען שטעדטען, פֿעסטונגען אונד דערפֿערן אהנע צאהל. איין קעניג אבער, דער רעגענט איבער אללע קעניגע, איזט ערהאבען אונד אויסגעצייכנעט דורך זיינען אונגעהייערן פֿורכטבארען העלדענמוטה. ווען ער אויסרייטעט, בעגלייטען איהן 150000 העלדען, שטארק בעוואפֿפֿנעט מיט שפיעסען אונד לאנצען. איהרע פֿפערדע זינד זעהר גראס אונד פֿורכטבאר, איהרע שטיממע קלינגעט אין דען אהרען, זיא עססען פֿלייש, טרינקען וויין אונד ווען זיך וועהרענד איהרעם עססענס יעמאנד איהנען נאהעט, שפרינגען זיא אויף איהן צו אונד פֿערוואונדען איהן דורך בייסען; איהרעם העררן אבער טהון זיא ניכטס. ווילל דער רייטער עס בעשטייגען, זא שטרעקט ער זיינען פֿאדערפֿוס אויס, פֿערבינדעט איהם דיא אויגען, שליעסעט זיינען מונד אונד בינדעט איהן אן דיא זיילען, דיא אין דער ערדע בעפֿעסטיגעט זינד, דאן ערסט בעשטייגט עס דער רייטער. דעם קעניגע אבער ברינגט מאן איינע לייטער פֿאן געגאססענעם גאלדע, וועלכע זיעבען שטופֿען האט, מיטטעלסט דער ער דאן זיין ראס בעשטייגט, אונד זיינע גאנצע מאכט נאך איהם הערציעהעט. זיין נאמע וואר צור דאמאליגען צייט אליעזר אים יאהרע שצ"א לפ"ק. געוועהנליך

אלדד הדני

נימממ ער, ווען ער אין דען קריג ציעהט 18000 בעוואפֿפֿנעטע העלדען מיט, רייטעט מיט איהנען אין דען אבען ערוועהנטען צווייא שטונדען פֿאר שבת, ווען דער סמבטיון רוהעט איבער דענזעלבען, האלטען דאזעלבסט דיא סאבבאטהפֿייער אונד שטערען זיך ניכט, אויסער ווען זיא פֿאם פֿיינדע דאצו פֿעראנלאסט ווערדען. דיא פפֿערדע, דיא וויר ערוועהנטען, קעננען 3 טאגע אויף איינעם פלאטצע שטעהען, דאהער איהרע רייטער אויך אויף איהנען איהרע קריעגסגערעטהע אויפֿגעלאדען אונד געווירצע צום עססען אויף איהנען האבען, אויף דאס זיא ניכט הערונטער צו שטייגען ברויכען. אים קריעגע וואהנען זיא אויף דען פפֿערדען, אונד איהרע פֿיסע זינד אונטער דעם בויכע דערזעלבען צוזאממענ געבונדען, דאמיט זיא ביים ראשען לויפֿע ניכט העראבשטירצען. דער קעניג זעלבסט איזט איין מעכטיגער קריעגסהעלד, 6 עללען האך, יעדע עללע צו 6 שוה. דער גריף זיינעס שווערטעס איזט 10 דוימען לאנג, דיא ברייטע 3 דוימען, דיא דיקקע, וויא דיא איינעס פֿינגערס, דיא לענגע דעס שווערטעס 3 עללען. ווען ער דאז שווערט אוים דער שיידע ציעהעט, זא קעהרט עס ניכט לעער צוריק, דען ער ערשלאגט אללעס רינגס אום איהן הער אונד יאגעט 800 העלדען אין דיא פֿלוכט. זיינע קריעגסהעלדען שטעהען איהם אן טאפפֿערקייט ניכט ווייט נאך, דען דיא ערשלאגענען דער פֿיינדע זינד אהנע צאהל. איהרע באגען זינד פֿאן גאלד אונד זעהר שטארק; דיא שפיטצע איהרער לאנצע איזט דרייאקאנטיג, יעדע זייטע 4 פֿינגער ברייט אונד וויא איין שאַרף געשליפֿפֿענעס מעססער. דיעזע זינד דאן מיט גיפֿט בעשטריכען, זא דאס יעדער, דען דיא לאנצע אויך נור בעריהרט שטערבען מוס. זיא פֿערוויילען געוועהנליך 3 מאנאטע לאנג אויף דיעזער זייטע אונד קעהרען ניכט עהער צוריק, ביז זיא איהרע פֿיינדע גענצליך צו באדען געשטרעקט אדער זיא זיך ערגעבען האבען, אונד איהנען דאן צינס צאהלען. זיא רייזען דאן פֿריעדליך צוריק איבער דען סמבטיון, וועהרענד דער קעניג אליעזר שאן אים לאגער איזט אונד אכט האט, דאס קיינער פֿאן דען 23 קעניגען, דיא צוהויזע זינד, דען פֿיינדען צו הילפֿע געהעט. זיא האבען נאך איינען קעניג, מיט נאמען דניאל, ער איזט איין זעהר פֿראממער מאן אונד דאבייא איין מעכטיגער העלד. דיא ציממער זיינעס פאלאסטעס זינד אויס עדעלשטיינען געבוים, אונד עס איזט קיינעם פֿרעמדען געשטאטטעט, דיעזעלבען צו בעטרעטען. ווען ער אינס גאטטעסהויס געהט, זא געהען זיינע פֿרויא דיא פֿיער זאָהנע, אונד זיינע צווייא טעכטער מיט, וועלכע פֿאן אונפֿערגלייכליכער שענהייט אונד פֿערשלייערט זינד, דאמיט איהנען קיין מאן אינס געזיכט זעהע, וויא אויך זיא נאך קיינעס מאננע אינס געזיכט געזעהען. זאוואהל מעננער אלס פֿרויען בעטרייבען איינע פראפֿעססיאן, יא זעלבסט דיא געלעהרטען, דאמיט זיא אים נאטהפֿאללע זיך זעלבסט דאז בראד פֿערדיענען קעננען! אבוואהל דאז לאנד אן אללען נאטורערצייגניססען געזעגנעט איזט. מאן ערצעהלטע מיר אויך, דאס דער קעניג, איינען אויסערארדענטליך גראסען עדעלשטיין אונטער זיינען שעטצען האבע, וועלכער קארפֿונקעל גענאננט ווירד, זעכס טאגע אין דער שאטצקאממער ליעגט, אבער אם

זיעבענטען, דאז איזט אם שבת העגגט מאן איהן אים פאללאסט אויף, דעם שבת צו עהרען, אונד דאס ניעמאנד אם שבת איין ליכט אנצוציגדען ברויכט, דא ער זא זעהר לייכטעט, וויא דיא שטראהלענדע זאננע צו מיטטאגסצייט, אום צו האלטען דאז געבאט: (לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת).

אים יאהרע ש"צ לפ"ק. 390 באטען דיא 2 זעהנע דעם קעניגס איהרען פאטער, אין דען קריעג ציעהען צו דירפען; אבער דער קעניג וואר הירינבער זעהר ערגרימממט, דא זיא נאך זעהר יונג ווארען אונד קוים פעהיג דיא וואפפען צו האנדהאבען, אונד וויעס איהרע ביטטע אב. דעסטאממעהר ענטבראננטע אין איהנען דאז פייער איהרעס יונגען בלוטעס אונד זיא ענטשלאסען זיך אהנע דעם פאטערס וויססען אין דען קריעג צו געהען. זיא נאהמען איהרע לאנצען צור האנד אונד אלס זיא איבער דען סמבטיון זעטצטען, קאמען איהנען 1000 בעוואפפנעטע העלדען פאן דען פיינדען ענטגעגען. דיא צווייא יינגלינגע ראפפטען איהרען העלדענמוטה צוזאממען, ניכט אום צו זיעגען, וואס דאך יעדעם אונמעגליך שיינט, זאנדערן אום איינען העלדענטאד צו שטערבען. אונד זיעהע, עס פערגיענג קיינע לאנגע צייט — אונד ווא וואר דער אן דער צאהל 500 מאל איבערלעגענע פיינד? דא לאגען זיא אויף דעם שלאכטפעלדע אונד אין איהרער מיטטע, גלייך צווייא קריעגסגעטטערן, שטאנדען דיא צווייא יינגלינגע אלס זיעגער דא, אהנע ציינען איהרער העלדענטהאט, אויסער דען טאדטען לייכנאמען איהרער פיינדע. אלס אבער מעהרערע יודען איבער דען סמבטיון קאמען אונד דיעס בלוטבאד היער זאהען, פיהרטען זיא דיא רוהמגעקרענטען צווייא יינגלינגע אים טריאומפפע צו איהרעם פאטער דעם קעניגע, דער העכסט ערפרייט דאריבער וואר אונד דעם שעפפער דאנק גאב, דער, זיא צו רעכען, צווייער שוואכען יינגלינגע נור צום ווערקצייגע זינער אונבעשרענקטען אללמאכט זיך בעדיענטע. העררליך געזעגנעט האט זיא גאטט אים פעלדע אונד אין וואננע דאן דאהיים, דיא העררליכען האלמע שפראססען דרויסען איפפיג הערפאר אונד עררייכען איינע אונגלויבליכע דיקקע, אונד צו הויזע זיטצען זיא רוהיג אונטער דעם וויינשטאקקע אונד ערפרייען זיך איינעס אונגעטהיילטען, פ־יעדליכען אונד היממלישען גליקעס. זיא בעוואהרען זיך זעהר פאן אללעם אונרייגען אונד וועז איין רייגער איינען אונרייגען בעריהרט, וואדורך ער דאן אונריין ווירד, זא ווירפט ער דיא קליידער וועג, דיא דאן דער ארמע בעניטצעט.

צור זעלבען צייט שיקטע דער קעניג פאן אינדיען 3 פירסטען מיט איינעם זעהר גראסען געפאלגע צו אליעזר, דעם קעניג דער יודען, וועלכער איבער דען סמבטיון קאם אונד דיעזע איהם דאז געשענק איבעררייכטען זאממט איינעם בריעפע. ווארין ער געבעטען ווארדע אום פערנערען פריעדען. דער קעניג נאהם זיא אין גראסען עהרען אויף אונד שלאס איינען פריעדענסבונד מיט איהנען. אלס דיעס דער קעניג פאן פריסטיאן הערטע, זאנדטע אויך ער פירסטען מיט איינעם גראסען געשענקע צום קעניגע דער יודען. וועלכעס מאן דורך דיעזע שטאדט פיהרטע, אין וועלכער איך וואר. פיעלע, אונטער דענען אויך איך וואר, איילטען עס צו זעהען

וועלכעס בעשטאנד אויס איינעם מענשען, דער קיינען קאפף האטטע, זאנדע־ן אויגען אונד מונד אין דער ברוסט, זיך פֿאן פֿישען נעהרעט אונד דיא גריכישע שפראכע שפריכט. אויסער דעם 40 פערלען דער אויסערלעזענסטען אונד שענסטען אין איינעם קעסטכען פֿאם פֿיינסטען קריסטאל. דאן איין קעסטכען אויס קאראללען 3 פֿינגער ברייט, 3 פֿינגער לאנג, אין וועלכעם איין גלענצענדער כאפֿיער לאג, דעססען שטראהלענדעס ליכט דעם דער זאננע עהנליך וואר. דיא שטאדטלייטע אבער ריעטהען איהנען, דיעזען ווילדען ניכט מיטצונעהמען, דא ער איין גריעכע אונד ניכט בעשניטטען זייא, וועהרענד דיא יודען נור בעשניטטענען וויא דיא ישמעאלים, דיא ערלויבניס ערטהיילען הערייבער צו קאממען. זיא ערצעהלטען הירויף, דאס דער קעניג פריסטיאן איין גאנצעס לאנד זאלכער מענשען בעזיטצע.

אים יאהרע שפֿ"ח 388 לפ"ק גינגען 8 יודען פֿאם לאנדע אר־תא איבער דען סמבטיון צו דען בני משה, ווא זיא פֿאר דען קעניג געפֿיהרט ווארדען. דיעזער פֿ־אגטע זיא, וויא זעלבע דורך דיא גראסע וויסטע רייזען קאננטען, זיך ניכט פֿאר דען פעלקערן, דען פֿיינדען דער יודען פֿירכטעטען אונד איבערהויפט, וועסהאלב זיא דען סאבבאט ענטווייהט האבען (מחלל שבת) דען באך אם סאבבאט צו איבערשטייגען? איהר זייד דאהער דעם טאדעס שולדיג (חייב מיתה). יענע אבער ערווידערטען: פֿערן זייא עס פֿאן אונס, גראסער הערר אונד קאֶניג, דאס וויר מוטמאסליך דען סאבבאט ענטווייהטען, זאנדערן וויר ווארדען פֿאן דען פֿעלקערן געפֿאנגען, וועלכע אונס נאהע אם סמבטיון פֿיהרטען, פֿאן דא הערטען וויר, דאס איהר יודען זייד אונד נון ווערדעט איהר דאך ניכט איבערטרעטען דאז געבאט: דוא זאללסט ניכט אויסליפֿערן דען קנעכט זיינעם העררן, וועןן ער בייא דיר שוטץ זוכט: (אל תסגיר עבד אל ארוניו) וועןן וויר בייא אייך אום שוטץ פֿלעהען. דער קעניג פֿראגטע זיא, אב זיא (תלמידי חכמים) געלעהרטע זייען, אב זיא משנה אדער מקרא געלערנט האבען, וועלכעס זיא בעיאהטען אונד אויס דעם בוכע, דאז דער קעניג האלען ליעס, געלייפֿיג לאזען. ער פֿערזיכערטע זיא זיינעם שוטצעס, גאב איהנען הערליכע געשענקע אונד פֿערהייראטעטע זיא דארט. זיא ערצעהלטען, דאס אין דער געמיינדע דם אפֿרוח אים קעניגליכען פאללאסטע איין בית המדרש געבויט זייא אויס לויטער עדעלשטיינען, פֿאן זאלכעס וועהרטע, דאס עס דיא קעניגע דער איזמאעליטען אונד עדאמיטער ניכט בעצאהלען קעננטען.

איך זעטצטע מיינע רייזע פֿארט אונד קאם אויף דעם מעערע צו האהען געבירגען (נסבור) צווישען דענען דיא זעהנע רכב וואהנטען, וועלכע אבער קיינען קעניג האבען. פֿאן דא וויטער ביז צו דען בערגען כיטבין, דער פֿונדגרובע דער פערלען, אויף דער אנדערען זייטע קאליקוטס. אויף דער ערסטען וואהנען דיא 4 שטעממע: דן, נפתלי, זבולן, ואשר, דערען נאכבארן דיא איזמאעליטען זינד, איהנען אבער קיינען צינס צאהלען, אויף איהרע גראסע איבערצאהל פֿערטרויענד. פֿאן דא רייזטע איך צום פֿלוססע גיחון, ווא דאז לאנד כוש בעגיננט, דאן נאך דער אן זיינען אופֿערן געלעגענען שטאדט גירוגיא, וואזעלבסט איינע זאלך פֿירכ=

טערליכע היטצע הערשטע, דאס איך מיך מיט איינעם 3 עללען לאנגען בלאטטע בעדעקקען מוססטע. דאן קאם איך איבער האהע געבירגע אינס לאנד חוזמין פהין צום וואהנפלאטצע דער זעהנע יפת, פאן דארט אינס לאנד חובש, ווא איך פיעלע יודען וואהנען, אונד ווען איינע געזעללשאפט דארט רייזט, זא געשיעהט עס ניכט זעלטען, דאס זיך איין ווינד ערהעבט, דער דען זאנד דער וויסטע מיט זיך פיהרט, אונד איינער האלבען רייזעגעזעללשאפט אונטער שוטט איהר גראב פינדען לעססט. וויר רייזטען פאן היער אינס לאנד חוילה דורך דיא וויסטע, דא זאהען וויר, אלס וויר צו איינעם באכע געלאנגטען 14 היגער אויף אונס צו פליגען וועל־כע דיא גרעסע דער וועלשען היגער האטטען אונד פייער אויף אונס שפיען. אויף דען דער פייריגע שפייכעל פיעל, דער ווארדע זעהר בעשעדיגט. אבוואהל וויר איין גראסעס העער בייזאממען ווארען, האטטען וויר דאך אנגסט, דא פיעלע פאן אונס שאן בעשעדיגט ווארען אונד וויר פלאהען צוריק אויף איינע מיילע וויט. אללע מיטטעל, דיא וויר אנוועגדעטען, זיא צו פערשייכען, ווארען פרוכטלאס, דען זיא פירכטעטען קיין שווערט, אונד קיינען פפייל, ביז וויר אויף דען געדאנקען קא־מען, איינע קאנאנע אבצופייערן, וועלכעס אונס דיא אונהיימליכען געסטע פאם נאקען טריעב. דען בעשעדיגטען ווארדע פאם דאקטאר דאז פלייש אויסגעשניטטען, זא וויט דאז פייער גור רייכטע. איך אבער, גלאבט זייא דער עוויגע, ווארדע גערעטטעט. פאן היער רייזטען וויר נאך סאלניק דאז זינד 700 מיילען אויף דעם מעערע, פאן דארט אויף דעם וועלטמעערע ביז צור בארבארייא אן דער קיסטע אפריקאס. דארט גיבט עס מענשען דיא אהנע הענדע אדער אהנע פיסע געבארען ווערדען, אונד עס גיבט זעלטען איינען, דער פאללשטענדיג געבארען ווערע. איך זעטצטע מיינע רייזע וויטער פארט ביז טריפאליס אן דער קיסטע דעם מעערעס געלעגען, פאן היער נאך קארפו אונד סאנטאנא. פאן היער וואללטע איך נאך ראם רייזען, דא ווארדען וויר פאם שטורמווינד צוריקגעטריעבען אונווייט דער שטאדט נעאפעל; אלס וויר דיא רייזע וויעדער אויפנעהמען קאננטען, פוהרען וויר נאך ראם אונד איך עררייכטע אויך גליקליך אונד וואהלבעהאלטען דיעזע שטאדט.

היער זעהען וויר נון אויסדריקליך דיא בעגעבענהייט געשילדערט אונד דיא וואהרהייט בוכשטעבליך דארגעלעגט פאן דעם גראסען הייליגען, דער אללע דיעזע פורטבארען וואונדערבארען אונד שטוינענערעגענדען ערצעהלונגען אויף דעם פעל־דע דער ערפאהרונג אונד מיהע געזאממעלט, אונד דער בייא דעם אללערהייליגסטען נאמען גאטטעס שווערט, דאס אללע דיעזע ווארטע נור וואהרהייט ענטהאלטען.

נון וויל איך נאך אייך אפפענבארען איינען טהייל איינעם בריעפעס, דער פאן דען קינדערן אונזרעס גראסען לעהרערס משה, וועלכע יענזייטס דעם סמבטיון וואהנען, נאך ירוזאלעם געשריעבען ווארדע, זא וויא איך עס אויס דען שריפ־טען דעם החכם השלם הישיש והנכבד החסיד ועניו המושלם בחכמת תורגויות שלמיות הותיק ומובהק כמו"ה שלמה דובנא זצוק"ל באמסטערדאם יע"א, ערזעהען האבע.

דער אינהאלט דעם ברוכשטיקעס, דאז איך בייא דיעזעם גראסען מאננע פֿאנד, וואר פֿאלגענדער: דער התורני ר׳ יחיאל מיכאל מקאנסיפאלי קאם צו הרבני המופלג ר׳ חיים סגל. ער האטטע בייא זיך איינען בריעף פֿאן הרב הגדול המפורסים ר׳ משה חאנטשינער אן אבען ערוועהנטען ר׳ חיים. דעססען אינהאלט פֿאלגענדער וואר, הרב המא״הג ר׳ עמנואל, דער פֿערפֿאססער דעס ספר משנת חסידים, קעהרטע בייא איהם איין אונדביידע פֿרייטען זיך זעהר. הירויף ערצעהלטע לעטצטערער ערסטערעם זיינען טרוים, דען ער אין יערוזאלעם טריימטע, דאס ער נעמליך מיט איינעם אנדערן ערשלאגען ווארדע על קידוש השם, פֿערנער, דאס ער אים טרוימע וועהנטע דיא זעעלע פֿון ר׳ יהודה בן בבא צו האבען, ער פֿראגטע איהן אים טרוימע פֿאן וועלכעם ר׳ יהודא בן בבא? ווארויף איהם געאנטווארטעט ווארדע ד׳ רחל, ולאה ד׳. מאן זאגטע איהם צוואר דיא דייטונג דעם טרוימעס, אבער ער וואלטע זיא ניכט דעם ר׳ חיים ענטדעקען. גלייך נאך זיינער אברייזע ווארדע ער אויף דער שטראסע ערשלאגען אונד פֿאן 2 מעננערן, דיא איהן ערקאננטען, אין דיא שטאדט געטראגען, וואזעלבסט גראסע טרויער אום איהן הערשטע, אונד איהן אין פֿריערע צור ערדע בעשטאטטעטען. מהר׳ ר׳ משה עמפֿפֿינג דאהער דען בריעף פֿאן דען בני משה יענזייטס דעס סמבטיון, דען זיא אן דיא איינוואהנער פֿאן ירושלים תובב״א זאנדטען, צוואר נור איינע קאפיע דאפֿאן, אבער דאך פֿערשטענדליך גענוג.

קאפיע דעס בריעפֿעס, דען מאן אין ירושלים ערהאלטען פֿאן דען 4 שטעממען, איהר בריעדער! זעהנע איזראעלס, וויר זינד אויפֿגעפֿאדערט אויף דער פֿראגע החכם השלם כמהורר נתן שפירא הירושלמי, דאס וויר איהם אבקאפירען זאללען דען בריעף, דער צו אונס געקאממען פֿאן דען זעהנען מרע״ה. אונזערען ברידערן פֿאן יענזייטס דעם סמבטיון איב יאהרע 5406 זייט ערשאפֿפֿונג דער וועלט. זייט וויר איהן עמפֿפֿאנגען, קאם ער ניכט אנס טאגעסליכט; אום אבער דעם פֿערלאנגען החכם השלם כמהורר נתן נאכצוקאממען. קאפירען וויר איהם איינען טהייל פֿאן דעם בריעפֿע, דען אללעס קענען וויר ניכט שריפֿטליך מיטטהיילען; אבער יענער וויזע מאן קעננטע אייך אללעס מינדליך מיטטהיילען. דיעזער בריעף קאם צו אונס דורך החכם השלם מ״הרר ברוך נ״י, דער אין באטשאפֿט גינג פֿאן ירושלים נאך פערזיען אונד מאצעדאניען. אין דער וויסטע איבערפֿיעלען איהן רייבער, ערשלוגען זיינען עזעל, רויבטען איהם זיינע קליינע האבע אונד פֿערליעסען איהן אין דער וויסטע. דער ארמע וואוסטע ניכט וואהין ער זיך ווענדע, זאנדערן אירטע אומהער אונד נעהרטע זיך פֿאן קרייטערן, דיא ער פֿאנד. אבער ניכט לאנגע קאנטע ער ווידערשטעהן, דען אם 11. טאגע פֿערליעסען איהן דיא קרעפֿטע אונד ערמאטטעט זאנק ער צוזאממען. ער שלוג זיינע אויגען אויף אונד זיהע, דא שטאנד פֿאר איהם איין שטארקער העלד, דער איהן ערשלאגען וואללטע, אלס ער אבער איהן באט, פֿראגטע איהן דער פֿרעמדלינג, וואס פֿיר איינען גלויבען ער האבע, ווארויף ער אנטווארטעטע: עברי אנכי, וואס פֿיר איינען דיענסט, שמע ישראל ה׳.... אונד ערצעהלטע איהם זיינע רייזעבעגעבענהייטען. דער העלד פֿרייטע

זיך אונגעמיין אב דיזעס צוזאממענטרעפֿענס, גאב איהם צו עסען אונד צו טרינקען. אלס ער הערטע, דאס ער אוים ירושלים זייא, טרעסטעטע ער איהן אונד שפראך: אויך איך בין איין עברי פֿאם שטאממע נפתלי, צאגע ניכט, בלייבע היער ביז איך עס מיינעס שטאממע בעריכטעט אונד היער איבערלאסע איך דיר שפייזע אונד טראנק, ביז איך צוריקקאממע. איך ביטטע דיך, שפראך יענער, נים מיך מיט דיר, דא איך רייבער פֿירכטע אדער ווילדע טהיערע. דיעזער אבער אנט-ווארטעטע, מיינע היימאט איזט זעהר וויט פֿאן דא, דוא ביזט מידע. איך אבער דורך קפיצת הדרך געהע זעהר געשווינד, נעהמע דאהער דיעזען שם, העגגע איהן אום דען האלז אונד דוא האסט ניעמאנד צו פֿירכטען. וויעדער וואר ער אלליין אין דער וויסטע, אבער ניכט אויף לאנגע, דען נאך דרייא טאגען ערשיען דער רעטטער זיינעס לעבענס וויעדער פֿאר איהם אונד פֿאנד דען ווייזען רעכט גע-זונד אויסזעהענד. ער שפראך צו איהם: איינע רייזע פֿאן 3 מאנאטען האבע איך אין 3 טאגען צוריקגעלעגט, וואר בייא אללען שטעממען, ערצעהלטע איהנען פֿאן איירעם ליידען (משעבוד מלכיות) וויא איך דיא פֿעלקער דריקען אונד צייגטע איהנען דיא שריפֿט, דיא דוא מיר איבערגעבען פֿאן דען איינוואהנערן ירושלים'ס. זיא האטטען גראסעס מיטלייד מיט אייך אונד איבערגאבען מיר דען בריעף, דען איך דיר היערמיט צושטעללע פֿיר דיא איינוואהנער יערוזאלעמס. דער באטהע פֿראג-טע איהן אום זיינען נאמען, ווארויף ער אנטווארטעטע מלכיאל. הירויף ערבאט ער זיך פֿאן איהם דיא גנאדע, איהן אויף איינען בעוואהנטען פלאטץ מיטצונעהמען, וועלכעס ער אויך טהאט. זיא רייזטען 3 טאגע לאנג דורך דיא וויסטע, אסען פֿאן דען פֿיינסטען שפייזען וועלכע ר' מלכיאל בייא זיך האטטע. אם 4. מארגען שפראך לעטצטערער: היער איזט מיינע גרענצע, ביז היהער דארף איך געהען, ווייטער ניכט, רייזע דאהער אין פֿריעדען ווייטער, בעוואהרע דיא (קמיע) (טאליסמאן) וואהל, דען זא-לאנגע דוא דיעזע האסט קאן דיר קיין אונגליק ווידערפֿאהרען, אין 3 טאגען ביזט דוא אים לאנדע שנער. ער גאב איהם שפייזע, טראנק, איינען בייטעל געלד, ווארויף זיא זיך דאן אומארמטען, הערצליך אייננאנדער קיססטען אונד ביטטערליך וויינטען. זא טרעננטען זיא זיך פֿאן אייננאנדער אונד ר' מלכיאל ריעף: ה' צבאות יקבץ שה פזורה ישראל מארבע כנפות הארץ שוכני ירושלים אמן.

דער באטע זעצטע זיינע רייזע פֿאָרט ביז שנער, וואָ ער ניכטס ענטדעקטע, ביז ער נאך פֿיעלען מיהזעליגקייטען ענדליך אין דער הייליגען שטאדט ירושלים אנקאם אונד דאָרט ערסט דען בריעף פֿאָן ר' מלכיאל ערברעכען ליעס, דער פֿאָל-גענדערמאסען לויטעטע:

אונזערע ברידער, קינדער איזראעלס, דען שטעממען יהודה אונד בנימין אנגע-הערענד, דיא זעהנע דער גראסען אונד פֿראממען וועלטפאטריארכען, אברהם, יצחק אונד יעקב, דען ענגעלן גאטטעס גלייכענד אונד דיא זיך בעשעפֿטיגען טאג אונד נאכט מיט זיינען לעהרען, דורך הייליגקייט אונד ריינהייט אויסגעצייכנעט פֿאן אללען נאציאנען, אין אללען פֿערהעלטניססען איהר פֿערטרויען זעטצען אויף דען גראסען

שעפפער דעם אללס אונד איהן דרייאמאל דעם טאגעס אנרופען. זיא זיטצען אויף היילינגעם ערדרייך, איהן איממער אנצורופען, איהם צו דיענען אללעזאממט, דעם איינצינען דער וועלט, גאטט צבאות! איזט זיין נאמע, דער איזראעל ערלעזען, זיין הייליגטהום ערריכטען אונד איינזאממעלן ווירד זיין פאלק פאן אללען ענדען דער ערדע אמן!

דיעזעס שרייבען איזט פאן אונס, איירעןברידערן, דען קינדערן אונזערעם גראסען לעהרערס משה, וועלכע יענזייטס דעם סמבטיון וואהנען, אייך הערען צו לאססען פאן אונזערעם וואהלבעפינדען, אונד אונזערע זעעלע טרויערט זעהר, אב דער צערשטערונג אונזערעס טעמפעלס אונד דער פערוויסטונג דער הערדליכען האללען. איינע גראסע אונד שמערצפאללע וואונדע בראכטע דיעזע נאכריכט אונזערעם הערצען בייא, דען וואס איזט אונזער פערגעהען אונד אונזערע זינדע? דעננאך איזט ער, דער אללגערעכטע, אונזער גאטט, דעסגלייכען ניכט עקסיסטירט, דער אונס פערשטאסען האט אויף דיעזען פלאטץ, אייך אבער איהר שטעממע יהודה אונד בנימין געגאֶנגט איזט הינויפצוגעהען אויף דען היילינגען בערג יערוזאלעמס. אבוואהל אויך אונזער טעמפעל צערשטערט, היידען אונזער ערבטהייל אין בעזיטץ גענאממען, פערוויסטעט אונזערע מעכטיגע בורג אינד יערוזאלעם גלייכגעמאכט איינער אונבעוואהנטען שטעפפע, דעננאך איזט געבליעבען איינע שטיטצע, איין האפנונגסשטערן שיממערט, דיא וועסטליכע וואנד דעם הייליגטהומעס שטעהט דא אלם צייגע איירעס אונגליקעס אונד נאך איזט דער גלאנץ דער מאיעסטעט פאן אייך ניכט געוויכען. אונד דעסוועגען טרויערן וויר אונד שטיממען קלאגעליעדער אן, וואס האבען וויר פערשולדעט, דאס וויר היער זיטצען מיססען אויף דיעזעם עדען ערדרייכע, וועהרענד איהר אויף היילינגעם ערדרייכע וואהנעט פאר דער רעזידענץ דער גלארדייכען מאיעסטעט?

עס געשאה, דאס איינעס טאגעס איין טירקע צו אונס קאם, דען דיא כושים געפאנגען האטטען אונד איהן אן דיא פיער שטעממע דן, נפתלי, גד ואשר פערקויפטען, דיעזער ערצעהלטע איהנען דיא פלאגען, וועלכע איהר ערטראגען מיסט פאן איירען נאכבארן, איירע געשעפטע, דיא אנצאהל איירער לעבענסיאהרע, איירען טאד, יעדע פארטייא מיט איהרען געברייכען אונד צערעמאניען, דא שיקטען זיא דען טירקען צו אונס העריבער אונד ער ערצעהלטע אונס פערנער איירע גראסע קנעכטונג אונד אונטעריאכונג. אלם וויר דיעזע ווארטע הערטען, טרויערטען וויר זעהר אום אייך. וויר צווייפעלטען אן דער וואהרהייט זיינער אויסזאגע, אונד זעהע וויר ערהאלטען פאן אייך דאז שרייבען, וועלכעס אונס לייעדער נור דיא ביטטערע וואהרהייט בעשטעטיגט. פרעמדע פערצעהרען אייער גוט (פעהלט) וויר האבען מעהרעמאלע דיא צייליען דורכפלאגען אונד אן דיעזעם טאגע לעגטען וויר איינע גראסע טרויער אן אונד וויינטען דיא גאנציע נאכט הינדורך איבער אייך. אך, וויא קעננט איהר נור ערטראגען דיעזעס גראסע עלענד? דען שפאטט, דען זיא אייך אופלעגען אונד איירען געזעטצען, וויא קעננט איהר עס דולדען, זיא ווערדען אייך אם ענדע פערברעננען.

וועהע דען אויגען, דיא זאלכעס זעהען אונד דען אהרען, דיא זאלכעס הערען מיסען. וויר ערפרייען אונס אבער איינעס בעזאנדערן גליקעס, דען גאטט האט אונס געגעבען פרייהייט, אייגענע קעניגע, וועלכע אין פעסטען בורגען רעזידירען אונד עס איזט בייא אונס קיינע אנדערע נאציאן, דא קיין מענש צו אונס געלאנגען קאן איבער דען שטראם סמבטיון, דער אונס אומרינגט, אונד דיעזער שטראם (פעהלט) זעכס טאגע ווירפט ער שטיינע, אונד זיין שטירמען איזט וויא דער שטורם אויף דעם מעערע; אבער אם זיבענטען, אם שבת רוהעט ער, אונד איין פייער לאגערט זיך פאן פרייטאג אבענד ביז שבת אבענד, דאס קיינעס מענשען מעגליך איזט, (פעהלט) וועןן אונזערע ברידער, דיא פיער שטעממע מיט אונס שפרעכען וואללען, זא שטעללען זיא זיך אנס אופער דעס פלוסעס אום צו רעדען (פעהלט) וויר וואהנען זיכער. עס העלט זיך בייא אונז ניכט אויף דאז מינדעסטע אונגעציפער אדער אונריינע טהיערע. וויר וואהנען אין שטיינערנען הייזערן, גראסען טהירמען, פעסטונגען, האבען קליינפיה, רינדפיה, גאלד אונד זילבער אין מענגע, בענעטהיגען אין דער נאכט קיין ליכט, דא וויר זאלך העררליך פונקעלנדע אונד גראסע עדעלשטיינע בעזיטצען, דאס זיא אן גלאנץ, אללע לייכטשטאפפע איבערטרעפפען. וויר האבען העררליכע געוועגדער פאן וואללע, ליינען אדער תולעת שני; אונזערע לעבענסיאהרע זינד ניע וועניגער אלס הונדערט אונד צוואנציג, אונד ניא שטירבט איין זאהן אדער איינע טאכטער בייא לעבצייטען דעס פאטערס. וויר זינד זעהר צאהלרייך אונד צוואר 40 מאל זא פיעל אלס דיא אוים עגיפטען געצאגען זינד, אונד אללעס בעסטע האט אונז דער עוויגע געגעבען, ווייל וויר זיינע לעהרע, געזעטצע אונד רעכטע בעאבאכטען, אונד לערנען ת"נ"ך, משניות, הלכות ואגדות, ניעמאנד וואגט עס צו שווערען בייא דעם נאמען גאטטעס בייא קיינער אנגעלעגענהייט; וועןן אבער יעמאנד עס וואגט צו שווערען בייא דעם נאמען גאטטעס, זא שטירבט ער אין דרייא טאגען אונד זיין נאמע ווירד פערניכטעט אונד פערגעססען פאן דער ערדע. אונזער געריכט אורטהיילעט אונד ריכטעט מיט (מיתות ב"ד) אויף דען אויסשפרוך דעס האכבעטאגטען ערפאהרענען אלטען אים לעהרזאלע אונד טאגטעגליך הערען וויר איינע שטיממע פאם הימעל קאממען, שפרעכענד (פעהלט) נון איהר ברידער, שטעממע יהודה אונד בנימין, לאססעט איירע האפפנונג ניכט שווינדען, זאנדערן פערטרויעט אויף דען עוויגען, דען וועןן ער ליעבט, ציכטיגט ער, גלייך איינעם פאטער זיינען זאהן, ליעבעט ער אייך. אונד וואס וויר אייך פאן אונס בעריכטעט, איזט אין דער טהאט זא, דען גאטט איזט אונזער רעטטער, אונזער העלפער, דען זא הייסט עס: יובעלט איהר קינדער יעקב'ס אונד לאססעט פריידענקלענגע ערטענען, פרייזעט אונד דאנקעט דעם שעפפער, איבעררעסטע איזראעלס. ניעמאנד אבער אונטער אייך זאלל דען געדאנקען העגען: וויר אונד אונזערע ברידער דיא פיר שטעממע זינד צאהלרייך אונד מעכטיג, האבען גראסע רייכטהימער, ווארום געהען וויר ניכט אייך צו בעפרייען, אונד צו שטרייטען מיט איירען אונטערדריקערן? איהר זאללט אבער וויססען, דאס זאלכעס אונז ניכט מעג-

אלדד הדני

ליך איזט, וויר דירפֿען דען סמבטיון ניכט איבערשרייטען אייך צו העלפֿען, ביז צור בעשטיממטען צייט, ביז דער עוויגע דען אויסשפּרוך טהון ווירד, דען געפֿאנגענען ווירד ער צורופֿען, ציעהעט מיט פֿרייהייט פֿאן דאננען, אונד דיא אים פֿינסטערן לעבען, זאללען ערלאֶזעט ווערדען! אויך דען פֿיער שטעממען איזט עס פֿערבאָטען איהרע גרענצען צו איבערטרעטען, זאנדערן נור בייא איהרען שטרייטיגקייטען מיט דען זיעבען קאֶניגען איהרער אומגעגענד. איהר אבער, איין הייליגעס פֿאלק, פֿערטרויעט שטעטס אויף אונזערן גאטט, פֿאססעט מוטה אונד לערנעט אייער הערץ ניכט פֿערצאגען, איהר, דיא איהר בויעט אויף דען הארט איזראעלס. דיעס זנד דיא וואָרטע איירער ברידער, דער קינדער אונזערעס גראָסען לעהרערס משה. דיא אונטערפֿערטיגטען:

קאֶניג אחיטוב זאָהן דעס עזריה.

פֿירסט יהוצדק זאָהן בעון זר.

דער האָכבעטאגטע אוריאל זאָהן דעס אביאסף.

עס פֿאלגט דיא בעשטעטיגונג דעס אינהאלטעס דעס בריעפֿעס, דען דיא קינדער אונזערעס גראָסען לעהרערס משה געשריעבען, וועלכע יענזייטס דעס סאמבטיון וואהנען, פֿאן דען האכגעלעהרטען וויזען ירושלים'ס תובב"א, זא וויא איך עס פֿאנד געשריעבען ביים האכגעלעהרטען ר' שלמה דובנא זצוק"ל.

ביום חמשה עשר לחדש מנחם שנת יסודתו קודש לפ"ק.

פה עה"ק ירושלים תובב"א.

דיא אונטערפֿערטיגטען:

יעקב בן צמח
אברהם בן הנזייד
נתן בן כ"מהר"ר גוטה
יצחק נסים בן גאמיץ
יצחק בוטין
שלום אבוחבוט
אהרון בר דוד
ברוך בן כהר"ר ישראל
בנימין יוסף די סיגורה.

דאז איזט דיא בעשטעטיגונג פֿאן הרב המופלג כהר"ר חיים יוסף דוד אזולאי, דער דען בריעף אויגענשיינליך געזעהען.

זיעהע איך האבע דיא שריפֿט מיט אייגענען אויגען געזעהען בייא דען גראסען וויזען ירושלים'ס אונד האבע זיא זעלבסט געלעזען, דא זעלבע זעהר דייטליך געשריעבען וואר.
חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט

אללע דיעזע בעווייזע קעננען ערזעהען ווערדען אויס דעם תלמוד, פאן דען
ביכערן דער גראסען ווייזען, יא זעלבסט אויס דען שריפטען דער היידען, דיא פיעל
גערייזט אויף מעערען אונד דורך וויסטען, וועלכע זיך זעלבסט איבערצייגט פאם פאר-
האנדענזיין דער צעהן שטעממע, אונד דעם שטראממעס סמבטיון, אבער איך קאנני-
טע אללע דיעזע בעווייזע היער ניכט אנפיהרען, דא זיא צו פיעל זינד; דעססטא ריי-
נער זינד דיא בעווייזע דיעזעס בריעפעס, אונד געוויס וואהר, אונד עס דארף גאר
קיין צווייפעל ענטשטעהען. עבענזא אלס ווען יעמאנד צווייפעל העגען וואללטע,
דאס דיא זאננע צור מיטטאגסצייט לייכטעט. פערנער דער בעוויז דעם גראסען
האכגעלעהרטען, גאטטעספירכטיגען מאננעס כמהור"ר חיים יוסף דוד אזולאי
בעשטעטיגט אונז דיא פאללקאממענע וואהרהייט, ער, דער בעריהמט איזט אין
דער גאנצען וועלט אונד אללבעקאננט אונטער איזראעל, אויף זיינען בעוויז קענ-
נען וויר אונס שטיטצען אונד וואהרהאפטיג גלויבען אן דיא עכטהייט דער היער
געשריעבענען צייליען. ווער אבער צווייפעלט אן דיעזער וואהרהייט, דער קאן מיט
זיכערהייט אונטער דיא צאהל דער אונגלייביגען גערעכנעט ווערדען, אונד וויר ד
איינסט וועגען זיינע- ווארטע פאר דעם עוויגען אונד זיינעם ערהאבענען טראהנע
רעכענשאפט אבלעגען מיססען.

היער זענדע איך נון מיין אינברינסטיגעס געבעט צום ערהאבענען שעפּפער דעס אלל'ס, צום קעניג אללער קעניגע, צום גאטטע איזראעלס, הערר דער העערשארען, גאטט צבאות איזט זיין נאמע, דער מיך אונד מיינע נאכקאממען בעשיטצען ווירד, זיא לייטען ווירד אויף דער רעכטסשטראסע, אויף דער קעניגסשטראסע, אויף דער באהן דער היילִיגען לעהרע אונד מיך ווירד הינויפציעהען לאססען נאך ירושלים (תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן), ער פערלייהע מיר קראפט אונד געזונדהייט צו פאללענדען מיינע ווערקע, דיא איך שאן בעגאָננען. עס זייא דיעס דער וויללע דעס ערהאבענען גאטטעס אמן.

בעגנאדיגע מיך אונד ערלייכטע מיר מיינע פפאדע, א הערר דער אללגערעכטיגקייט! אמן.

תם ונשלם

H. Sieber's Erben Buchdruckerei in Preßburg 1863.